

Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного кримінального
суду у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за листопад 2023 року

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. СУДОВІ РІШЕННЯ ОБ'ЄДНАНОЇ ПАЛАТИ КАСАЦІЙНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ	5
РОЗДІЛ II. КРИМІНАЛЬНІ ПРОВАДЖЕННЯ, ПЕРЕДАНІ НА РОЗГЛЯД ОБ'ЄДНАНОЇ ПАЛАТИ, ПАЛАТИ КАСАЦІЙНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ, ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ	7
РОЗДІЛ III. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	13
I. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	13
1. Покарання та його види	13
2. Призначення покарання	16
3. Звільнення від покарання та його відбування	19
II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	23
4. Злочини проти основ національної безпеки України	23
5. Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи	24
6. Кримінальні правопорушення проти власності	26
7. Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту	27
8. Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів	30
9. Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг	31
10. Кримінальні правопорушення проти правосуддя	33
РОЗДІЛ IV. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	34
I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	34
1. Суд і підсудність	34
2. Докази і доказування	35
3. Фіксування кримінального провадження	37
4. Процесуальні витрати	38
5. Відшкодування (компенсація) шкоди у кримінальному провадженні, цивільний позов, виплата винагороди викривачу	39
II. ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ	40
6. Загальні положення досудового розслідування	40
7. Слідчі (розшукові) дії	41
8. Негласні слідчі (розшукові) дії	43
9. Інші види негласних слідчих (розшукових) дій	45

10. Повідомлення про підозру	47
11. Закінчення досудового розслідування	49
III. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ В СУДІ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ	50
12. Судовий розгляд	50
13. Судові рішення	51
IV. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ З ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ	53
14. Провадження в суді апеляційної інстанції	53

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

ВАКС	Вищий антикорупційний суд
ВП	Велика Палата Верховного Суду
ВС	Верховний Суд
ВСУ	Верховний Суд України
ДАЗВ	Державне агентство України з управління зоною відчуження
ДТП	дорожньо-транспортна пригода
ЄДРСР	Єдиний державний реєстр судових рішень
ЄРДР	Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЄСПЛ	Європейський суд з прав людини
ЗСУ	Збройні Сили України
КЕП	кваліфікований електронний підпис
КК	Кримінальний кодекс України
ККС	Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс України
МОЗ	Міністерство охорони здоров'я України
НМДГ	неоподатковуваний мінімум доходів громадян
НСРД	негласні слідчі (розшукові) дії
ОП	об'єднана палата Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду
ПДР	Правила дорожнього руху
рф	Російська Федерація
ТОВ	товариство з обмеженою відповідальністю
ЦК	Цивільний кодекс України

РОЗДІЛ І. СУДОВІ РІШЕННЯ ОБ'ЄДНАНОЇ ПАЛАТИ КАСАЦІЙНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ

1.1. Зловживанням владою є протиправне використання повноважень, правомочностей і можливостей, похідних від прав, обов'язків, гарантій, а також пільг та інших благ, які безпосередньо пов'язані зі здійсненням функцій представника влади

Обставини справи: народний депутат отримав неправомірну вигоду для себе, а саме – право користування готельним номером за рахунок бюджетних коштів, передбачених на забезпечення діяльності ВРУ, чим спричинив Управлінню справами Апарату ВРУ тяжкі наслідки у вигляді безповоротної втрати бюджетних коштів у розмірі 361 540 грн, що більше, ніж у 250 разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Органом досудового розслідування його дії кваліфіковано як зловживання владою, тобто умисне з метою одержання неправомірної вигоди для самого себе, використання службовою особою влади всупереч інтересам служби, що спричинило тяжкі наслідки охоронюваним законом державним інтересам в особі юридичної особи публічного права (ч. 2 ст. 364 КК).

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: ВАКС визнав народного депутата невинуватим і виправдав за ч. 2 ст. 364 КК у зв'язку з недоведеністю наявності в його діях складу цього кримінального правопорушення.

Апеляційна палата ВАКС скасувала цей вирок та дійшла висновку, що у діях народного депутата наявні ознаки зловживання службовим становищем, що полягало у використанні ним свого службового становища (можливостей та гарантій, пов'язаних із займаною посадою) всупереч інтересам служби, що підпадає під ознаки об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 364 КК.

Підстави розгляду кримінального провадження ОП: необхідність формування єдиного правозастосовного підходу до розуміння об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 364 КК.

Позиція ОП: скасовано вирок Апеляційної палати ВАКС і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ОП: ОП вважає, що безпідставне отримання представником влади майнового права проживати в готелі було безпосередньо пов'язане з набуттям повноважень представника влади і здійсненням ним владних повноважень, із реалізацією прав, які обумовлені ними. Право проживати в готелі і компенсація відповідних витрат обумовлені здійсненням функції представника влади, адже спрямовані на забезпечення нормальних умов для здійснення його повноважень.

ОП взяла до уваги механізм використання житлової гарантії, за якого народний депутат безпосередньо коштів за проживання у готельному номері не отримував, оскільки вони одразу перераховувалися на рахунок готелю.

Отже, зміст зловживання владою, з огляду на викладене вище, становить безпідставне використання представником влади гарантії, наданої державою для здійснення ним своїх повноважень, безпідставне користування майновим благом, що безпосередньо пов'язана зі здійсненням владних функцій. Кримінально-правова оцінка безпідставного отримання народним депутатом такого майнового блага як проживання у готельному номері становить собою зловживання владою і таке діяння має кваліфікуватися за відповідною частиною ст. 364 КК.

Водночас ОП звернула увагу, що у кожному конкретному випадку слід з'ясувати механізм заподіяння шкоди охоронюваним законом суспільним відносинам і встановлювати, чи має місце вибуття майна із фондів державної власності, оскільки такі дії можуть кваліфікуватися як кримінальні правопорушення проти власності за наявності відповідних ознак у вчиненому діянні.

Разом з цим ОП установила, що сукупність обставин провадження дала підстави апеляційному суду вважати, що у діях народного депутата наявні ознаки зловживання службовим становищем, що полягало у використанні ним свого службового становища (можливостей та гарантій, пов'язаних із займаною посадою) всупереч інтересам служби, що підпадає під ознаки об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 364 КК.

Проте орган досудового розслідування пред'являв народному депутату обвинувачення у зловживанні владою, а не у зловживанні службовим становищем.

Попри те, що зловживання владою та зловживання службовим становищем визначені як об'єктивна сторона в межах однієї статті закону України про кримінальну відповідальність, ці діяння є альтернативними. Пред'явлене особі за цими діяннями обвинувачення повинно бути конкретним та містити чіткий виклад об'єктивної сторони складу інкримінованого кримінального правопорушення. Таким чином, ОП установлено істотне порушення вимог кримінального процесуального закону та неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність.

Висновок щодо застосування ст. 364 КК:

Зловживанням владою є протиправне використання повноважень, правомочностей і можливостей, похідних від прав, обов'язків, гарантій, а також пільг та інших благ, які безпосередньо пов'язані зі здійсненням функцій представника влади.

Постанова ОП від 27.11.2023 у справі № 991/3966/20 (провадження № 51-3348кмо22) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115409272>.

РОЗДІЛ II. КРИМІНАЛЬНІ ПРОВАДЖЕННЯ, ПЕРЕДАНІ НА РОЗГЛЯД ОБ'ЄДНАНОЇ ПАЛАТИ, ПАЛАТИ КАСАЦІЙНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ, ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

2.1. З метою формування єдиного підходу щодо наслідків повернення судом прокурору обвинувального акта, який не відповідає вимогам закону, кримінальне провадження передано на розгляд об'єднаної палати

Обставини справи: суд повернув обвинувальний акт через невідповідність кваліфікації діяння викладеним у обвинувальному акті фактичним обставинам, у зв'язку з чим виконання цієї ухвали вимагало перекваліфікації дії обвинуваченого (з кримінального проступку на два епізоди - проступок і злочин), а для цього необхідно було змінити форму досудового розслідування з дізнання на досудове слідство та, відповідно, виконати певні процесуальні дії.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд ухвалою, яку залишено без змін апеляційним судом, закрит кримінальне провадження № 12021105020001716 за обвинуваченням особи у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 185; ч. 2 ст. 15 – ч. 2 ст. 185 КК, на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку з тим, що після повідомлення особі про підозру закінчився строк досудового розслідування.

У касаційній скарзі прокурор стверджує, що після першого направлення обвинувального акта до суду в межах строку, визначеного у ст. 219 КПК, перебіг строку досудового розслідування припинився, оскільки досудове розслідування вже було закінчено і після цього зазначений строк вже не має обраховуватись, незалежно від того, скільки разів суд повертав прокурору обвинувальний акт. Вважає, що період між поверненням обвинувального акта і направленням до суду нового обвинувального акта не входить до строку досудового розслідування.

Позиція ККС: кримінальне провадження передано на розгляд ОП.

Підстава передачі кримінального провадження на розгляд ОП: необхідність відступу від висновків, викладених у постановках колегій суддів Першої судової палати від 18.10.2022 (справа № 753/6486/21) та від 08.11.2022 (справа № 636/336/21), згідно яких «...повернення обвинувального акту не може використовуватися стороною обвинувачення для проведення будь-яких процесуальних дій, крім приведення його у відповідність до вимог ст. 291 КПК...». Відповідно, вчинення будь-яких таких дій, розцінюється як відновлення досудового розслідування, й відновлення перебігу строку досудового розслідування.

Позиція колегії суддів стосовно вирішення проблеми: запропоновано сформулювати такий висновок про застосування норми права:

«Повернення обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору у зв'язку з тим, що вони не відповідають вимогам КПК (п. 3 ч. 3 ст. 314 КПК), не поновлює досудове розслідування та, за загальним правилом, не відновлює перебіг строку досудового розслідування. Це означає, що після повернення обвинувального

акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору, сторона обвинувачення не повинна здійснювати нові слідчі (розшукові) дії або інші активні дії, пов'язані із збиранням доказів. У той же час таке повернення не виключає можливості вчинення стороною обвинувачення окремих процесуальних дій, які носять організаційний характер або є необхідними для забезпечення виконання ухвали суду та виправлення недоліків обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору.

Попри те, що повернення обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору, за загальним правилом, не відновлює перебіг строку досудового розслідування, сторона обвинувачення згідно з вимогами ч. 2 ст. 113 КПК повинна здійснити відповідні процесуальні дії та виправити встановлені судом недоліки вказаних документів «без невиправданої затримки», тобто протягом розумного строку, який у кожному конкретному випадку має визначатися індивідуально, але, як правило, має обраховуватися днями, а не місяцями чи роками. Тому сторона обвинувачення не може, зловживаючи правами (повноваженнями), використовувати повернення названих документів для фактичного продовження досудового розслідування або зволікати з направленням до суду виправленого обвинувального акта на явно нерозумний або взагалі невизначений термін. У зв'язку з цим, суд у конкретній справі може зробити висновок, що після повернення обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору сторона обвинувачення своїми діями (наприклад, проведенням нових слідчих (розшукових) дій тощо) або бездіяльністю (наприклад, якщо вона протягом явно нерозумного строку не вчиняла жодних дій щодо виправлення недоліків цих документів та їх повторного направлення до суду) фактично поновила досудове розслідування, відновивши перебіг строку такого розслідування, і в такому разі суд має застосувати наслідки, передбачені в п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК (якщо повторно поданий обвинувальний акт було направлено після спливу строку досудового розслідування, перебіг якого відновився).

Фактичне поновлення стороною обвинувачення досудового розслідування не створює правових підстав для ухвалення в цей період рішення про продовження строків досудового розслідування, а також не може мати наслідком визнання доказів, які стосуються суті обвинувачення, та які були отримані в результаті проведення нових слідчих (розшукових) дій в цей період, допустимими».

Ухвала колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 06.11.2023 у справі № 753/25892/21 (провадження № 51-3076км23) – <https://reestr.court.gov.ua/Review/114994300>.

2.2. З метою формування єдиного підходу за обставин, коли касаційний суд констатує істотне порушення апеляційним судом вимог КПК у випадку безпідставної відмови у відкритті провадження (повернення апеляційної скарги)

на рішення щодо обрання (продовження) запобіжного заходу в разі, якщо при скасуванні цього рішення немає подальшої процесуальної перспективи, кримінальне провадження передано на розгляд об'єднаної палати

Обставини справи: місцевий суд ухвалою продовжив обвинуваченому запобіжний захід у вигляді тримання під вартою на строк 60 днів.

Апеляційний суд повернув апеляційну скаргу обвинуваченого на цю ухвалу у зв'язку з тим, що апеляційна скарга подана після закінчення строку апеляційного оскарження та особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку.

Позиція ККС: кримінальне провадження передано на розгляд ОП.

Підстава передачі кримінального провадження на розгляд ОП: необхідність формування єдиного правозастосовного підходу застосовування норм КПК за обставин, коли касаційний суд констатує істотне порушення апеляційним судом вимог КПК у випадку безпідставної відмови у відкритті провадження (повернення апеляційної скарги) на рішення щодо обрання (продовження) запобіжного заходу у разі, якщо при скасуванні цього рішення відсутня подальша процесуальна перспектива.

Обґрунтування позиції ККС: ККС зазначив про відсутність єдиного підходу у суді касаційної інстанції за результатами розгляду ним касаційних скарг на ухвали апеляційного суду, предметом оскарження в яких були ухвали слідчих суддів про тримання під вартою, строк дії яких сплив. Так, одні колеги у постанові суду касаційної інстанції констатують порушення апеляційним судом положень КПК, проте через відсутність процесуальної перспективи (тримання особи під вартою на підставі вироку, який набрав законної сили або нової ухвали слідчого судді тощо) не направляють справу на новий апеляційний розгляд (постанова Першої судової палати ККС від 20.04.2023 (справа № 389/525/19); постанова Другої судової палати ККС від 27.09.2018 (справа № 204/3264/17,)), а інші – скеровують справу на новий апеляційний розгляд (постанова Другої судової палати ККС від 06.04.2021 (справа № 405/1328/20); постанова Другої судової палати ККС від 30.03.2023 (справа № 487/1428/21)). Вказане свідчить про неможливість ухвалення остаточного рішення у цьому провадженні.

Ухвала Першої судової палати ККС ВС від 06.11.2023 у справі № 751/3856/21 (провадження № 51-88кмп23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114904721>.

2.3. З метою формування єдиного підходу у випадку, коли обвинувачення, викладене в обвинувальному акті, не збігається з викладом фактичних даних у повідомленні про підозру, кримінальне провадження передано на розгляд об'єднаної палати

Обставини справи: відповідно до повідомлення про зміну раніше повідомленої підозри особа підозрюється в умисному знищенні шляхом підпалу майна однієї потерпілої на суму 42 2017 грн, а також у знищенні майна іншої потерпілої на суму 235 329,95 грн, а отже загальна сума заподіяної

підозрюваною особою майнової шкоди становить 657 346,95 грн, що є особливо великими розмірами.

В обвинувальному акті зазначається, що одній потерпілій було заподіяно матеріальну шкоду на суму 43 2542,75 грн, знищено будинок та господарське приміщення загальною вартістю 113 449 грн, а також грошові кошти в сумі 12 500 доларів США, що за курсом НБУ станом на 14 січня 2020 року становить 299 093,75 грн; а іншій потерпілій заподіяно шкоду на загальну суму 237 029,50 грн, що є особливо великими розмірами.

Апеляційний суд констатував очевидну невідповідність суми заподіяної шкоди, зазначеної у повідомленні про зміну раніше повідомленої підозри та в обвинувальному акті, що є суттєвим порушенням норм кримінального процесуального закону та може свідчити про порушення п. 1 ч. 3 ст. 42 КПК. А тому вважав за можливе усунути розбіжності шляхом виключення фактичної обставини вчиненого обвинуваченою особою кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 194 КК, умисного знищення грошових коштів, належних потерпілій в сумі 12 500 доларів США, під час умисного знищення житлового будинку, вчиненого шляхом підпалу.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватою і засудив особу за ч. 2 ст. 194 КК.

Апеляційний суд змінив цей вирок: виключив кваліфікуючу ознаку кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 194 КК, - «заподіяння майнової шкоди в особливо великих розмірах»; пом'якшив призначене особі покарання та стягнув із обвинуваченої на користь однієї з потерпілих матеріальну шкоду, завдану кримінальним правопорушенням у розмірі 154 260,03 грн.

У касаційній скарзі прокурор стверджує, що допущені апеляційним судом істотні порушення вимог кримінального процесуального закону призвели до неправильного застосування закону України про кримінальну відповідальність і безпідставного виключення цим судом з вироку кваліфікуючої ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 194 КК, - «заподіяння майнової шкоди в особливо великих розмірах».

Позиція ККС: кримінальне провадження передано на розгляд ОП.

Підстава передачі кримінального провадження на розгляд ОП: необхідність відступу від позиції, викладеної колегією суддів Третьої судової палати ККС у постанові 21.04.2021 у справі № 295/12923/19, відповідно до якої випадки, коли обвинувачення, викладене в обвинувальному акті, не збігається з викладом фактичних даних у повідомленні про підозру, мають визнаватися істотними порушеннями вимог КПК.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що значення обвинувального акта як процесуального рішення сторони обвинувачення, полягає у тому, що він формалізує правову позицію обвинувачення, ініціює судовий розгляд і тим самим відкриває доступ особи до правосуддя.

Виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, які прокурор вважає встановленими, правова кваліфікація кримінального правопорушення з посиланням на положення закону і статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність та формулювання обвинувачення (п. 5 ч. 2 ст. 291 КПК) по суті є консистенцією усього обвинувального акта.

Відображення фактичних обставин кримінального правопорушення має значення не тільки для аргументації висновків слідчого, прокурора, але і для дослідження обставин вчиненого кримінального правопорушення в суді, а також для реалізації права підозрюваного на захист.

Системний аналіз п. 6 ч. 1 ст. 277, п. 5 ч. 2 ст. 291, статей 293, 337 КПК дає підстави для висновку про нетотожність понять «підозра» і «обвинувачення», які, попри наявність спільних рис (одні і ті ж обставини, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні), є різними етапами досудового розслідування з притаманним лише їм специфічним комплексом гарантій прав та обов'язків і порядку здійснення процесуальних дій. З огляду на це недопустимим є використання зазначених понять як синонімів у різних процесуальних документах, оскільки вони не можуть вважатися рівнозначними, незважаючи на подібність стилістичного викладу фактичних даних у повідомленні про підозру та обвинувальному акті.

У цьому кримінальному провадженні у мотивувальній частині вироку суду першої інстанції фактичні обставини містять відображення всіх ознак інкримінованого кримінального правопорушення, які є істотними для вирішення питання про кваліфікацію дій засудженого. Формулювання обвинувачення відповідає тексту диспозиції відповідної кримінально-правової норми, формула кваліфікації судом також наведена правильно.

Зважаючи на наведене, немає підстав стверджувати, що зміст обвинувачення щодо особи є неконкретним, що могло призвести до істотного впливу на реалізацію прав засудженого та забезпечення права останнього на справедливий суд, а тому належить визнати передчасним висновок суду апеляційної інстанції про те, що викладені в обвинувальному акті обвинувачення не збігається з викладом фактичних даних у повідомленні про підозру, що стало підставою для зміни вироку та виключення з нього кваліфікуючої ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 194 КК, - «заподіяння майнової шкоди в особливо великих розмірах».

Ухвала Другої судової палати ККС ВС від 28.11.2023 у справі № 683/694/20 (провадження № 51-3591км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115308665>.

2.4. У зв'язку з необхідністю вирішення питання, чи впливає долучення на стадії касаційного розгляду постанов про визначення групи прокурорів та групи слідчих, які брали участь в отриманні доказів, на висновки судів нижчих інстанцій про недопустимість отриманих доказів через відсутність указаних постанов, якщо аналогічні питання порушувалися під час судового та апеляційного розгляду, однак стороною обвинувачення такі документи судам

надані не були, кримінальне провадження передано на розгляд палати Касаційного кримінального суду

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватою і засудив особу за ч. 1 ст. 115 КК.

Апеляційний суд залишив без зміни цей вирок.

У касаційній скарзі захисник, крім іншого, вказує на відсутність у матеріалах провадження постанови про призначення групи слідчих, а також постанови прокурора про доручення здійснення досудового розслідування слідчому підрозділу вищого рівня, які не були відкриті стороні захисту відповідно до вимог ст. 290 КПК, а тому вважає усі докази, надані стороною обвинувачення, такими, що зібрані неуповноваженими особами (органом), а тому – недопустимими.

Позиція ККС: кримінальне провадження передано на розгляд палати.

Підстава передачі кримінального провадження на розгляд палати: необхідність відступу від позиції, викладеної колегією суддів Третьої судової палати ККС у постанові від 30.10.2023 (справа № 759/23184/20).

Обґрунтування позиції ККС: у цьому провадженні один з ключових доводів сторони захисту полягає в тому, що на час розгляду в суді першої та апеляційної інстанцій цього кримінального провадження у матеріалах справи була відсутня постанова про призначення групи слідчих, й при цьому стороною захисту і в місцевому, і в апеляційному суді ставилося питання про визнання доказів, які надані стороною обвинувачення, недопустимими, оскільки вони зібрані неуповноваженими особами. Однак такі постанови не були надані суду ні в ході судового провадження, ні в ході апеляційного провадження.

На стадії касаційного розгляду прокурором була надана копія цієї постанови.

Колегія суддів вбачає підстави для відступу від позиції, викладеної колегією суддів Третьої судової палати ККС у постанові від 30.10.2023 (справа № 759/23184/20), з урахуванням позиції ОП, викладеної у постанові від 14.02.2022 (справа № 477/426/17), в якій вказано, що, якщо питання про недопустимість отриманих доказів через відсутність постанови про визначення групи прокурорів та групи слідчих, які брали участь у їх отриманні, ставилося протягом судового та апеляційного розгляду, однак стороною обвинувачення такі постанови надані суду першої чи апеляційної інстанції на вимогу суду не були, долучення цих документів прокурором на стадії касаційного розгляду не може впливати на висновки судів нижчих інстанцій.

Ухвала Третьої судової палати ККС ВС від 15.11.2023 у справі № 466/9158/14-к (провадження № 51-645км18) – <https://reestr.court.gov.ua/Review/114994306>.

РОЗДІЛ III. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

I. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

1. Покарання та його види

1.1. Поняття покарання та його мета

1.1.1. Під час вирішення питання про необхідність та достатність призначеного покарання для виправлення особи підлягає врахуванню в сукупності з іншими обставинами й те, що особа протягом тривалого часу продовжувала поширювати публікації, зміст яких всіляко виправдовував збройну агресію рф, метою якої є намагання знищити Україну як державу, та прославляла осіб, які її здійснювали

Обставини справи: особа у 2012 році створила у соціальній мережі «Однокласники» обліковий запис, а з 03.05.2022 до 07.07.2022, будучи прихильником встановлення контролю рф над політичними та економічними процесами в Україні, вирішила умисно та послідовно поширювати у соціальній мережі «Однокласники» матеріали, у яких міститься виправдовування та заперечення збройної агресії рф проти України, розпочатої у 2014 році, а також глорифікація осіб, які її здійснювали.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав особу винуватою та засудив за ч. 2 ст. 436-2, ч. 3 ст. 436-2 КК із застосуванням положень ст. 70 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 5 років без конфіскації майна.

Апеляційний суд залишив без зміни цей вирок.

У касаційній скарзі захисник порушує питання про зміну судових рішень та призначення особі покарання із застосуванням статей 69, 75 КК.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС установив, що перевіряючи вирок місцевого суду за апеляційною скаргою захисника, суд апеляційної інстанції вказав, що місцевий суд належним чином врахував тяжкість вчинених особою злочинів, зазначив дані, що її характеризують, пом'якшуючі та обтяжуючі покарання обставини.

Також апеляційний суд у своїй ухвалі зазначив, що наявність у обвинуваченої захворювань, а також її допомога ЗСУ, з огляду на фактичні обставини справи, не є тими обставинами, які пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчинених нею злочинів, як про це вказував захисник у своїй апеляційній скарзі. ККС вважав, що захисником не було наведено аргументованих доводів щодо надмірної суворості призначеного особі покарання.

ККС зважив на те, що особа, будучи дорослою людиною, яка має відповідний життєвий досвід, не могла не усвідомлювати тих подій, які відбувалися в Україні, зокрема, з початком 24.02.2022 повномасштабної збройної агресії рф проти України та українського народу в цілому, коли засоби

масової інформації, соціальні мережі та мобільні месенджери були переповнені інформацією у тому числі й ілюстраційного характеру щодо численних злочинів країни-терориста, тотального насильства, масових вбивств та руйнувань, які засуджував і засуджує увесь цивілізований світ.

Не дивлячись на це, особа протягом тривалого часу продовжувала розповсюджувати публікації, зміст яких всіляко виправдовував збройну агресію РФ, метою якої є намагання знищити Україну як державу, та прославляла осіб, які її здійснювали.

З урахуванням усіх зазначених обставин в їх сукупності ККС дійшов висновку про відсутність підстав для застосування положень статей 69, 75 КК.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 15.11.2023 у справі № 344/4586/23 (провадження № 51-5203км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115031335>.

1.2. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю

1.2.1. Той факт, що засуджений проживає в місті, яке перебуває під обстрілами, не є достатньою підставою для непризначення йому додаткового покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами. У разі погіршення безпекової ситуації в місті, що вимагатиме від засудженого вжиття заходів для евакуації його родини, останній не буде позбавлений можливості керувати транспортним засобом навіть без наявності в нього посвідчення водія, оскільки такі його дії вчинятимуться у стані крайньої необхідності

Обставини справи: особа, маючи право керування транспортними засобами, грубо порушила одразу кілька пунктів ПДР, рухалася в межах населеного пункту з перевищенням дозволеної швидкості, внаслідок чого на пішохідному переході в районі перехрестя здійснила наїзд на малолітнього пішохода, який мав перевагу в русі, заподіявши йому тяжкі тілесні ушкодження.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав особу винуватою та засудив за ч. 2 ст. 286 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 4 роки без позбавлення права керувати транспортними засобами, а на підставі ст. 75 КК звільнив від відбування покарання з випробуванням.

Апеляційний суд цей вирок у частині призначеного покарання скасував та ухвалив свій вирок, яким призначив особі за ч. 2 ст. 286 КК покарання у виді позбавлення волі на строк 4 роки з позбавленням права керувати транспортними засобами на строк 3 роки, а на підставі ст. 75 КК звільнив від відбування покарання у виді позбавлення волі з випробуванням.

У касаційних скаргах сторона захисту, серед інших доводів, зазначає, що при призначенні особі додаткового покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами на строк 3 роки суд апеляційної інстанції не врахував, зокрема, те, що м. Запоріжжя знаходиться під щоденними обстрілами, що може вимагати від засудженого вжиття заходів для збереження життя та здоров'я родини шляхом евакуації на транспортному засобі.

Позиція ККС: залишено без зміни вирок апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС погодився з апеляційним судом у тому, що незастосування до засудженого додаткового покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами буде недостатнім для виправлення та перевиховання.

Також ККС указав, що доводи сторони захисту про те, що м. Запоріжжя знаходиться під щоденними обстрілами, що може вимагати вжиття засудженого заходів для збереження життя та здоров'я родини шляхом евакуації на транспортному засобі, а відсутність у нього права керувати транспортними засобами позбавляє його такої можливості, не заслуговують на увагу. У разі погіршення ситуації у м. Запоріжжі, пов'язаної із збройною агресією РФ, що вимагатиме від засудженого вжиття заходів для евакуації його родини, останній не буде позбавлений можливості керувати транспортним засобом навіть без наявності у нього посвідчення водія, оскільки такі його дії вчинятимуться у стані крайньої необхідності, що відповідно до вимог ст. 39 КК не є кримінально караним діянням.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 07.11.2023 у справі № 336/5442/19 (провадження № 51-4391км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114835163>.

1.2.2. Особі, яку визнано винуватою у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого відповідною частиною статей 286, 286-1 КК, суд може призначити додаткове покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами незалежно від того, чи мала така особа на момент вчинення кримінального правопорушення отримане в передбаченому законом порядку посвідчення на право керування транспортними засобами

Обставини справи: особа, крім іншого, незаконно заволодівши автомобілем, не маючи посвідчення на право керування транспортним засобом відповідної категорії, порушила ПДР і, наближаючись до регульованого пішохідного переходу в момент, коли на світлофорі горів червоний сигнал, виїхала на регульований пішохідний перехід, де допустила наїзд на п'ятьох пішоходів, що переходили проїзну частину дороги на дозволений зелений сигнал світлофора, у результаті чого одна потерпіла від отриманих тяжких тілесних ушкоджень померла, а інша – отримала середньої тяжкості тілесні ушкодження.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватою та засудив особу, зокрема, за ч. 2 ст. 286 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 5 років без позбавлення права керувати транспортними засобами.

Апеляційний суд залишив без зміни цей вирок.

У касаційній скарзі прокурор стверджує, що апеляційний суд безпідставно погодився із висновком місцевого суду в частині не призначення особі додаткового покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами.

Позиція ККС: скасовано ухвалу суду апеляційної інстанції і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС перевірів, що, мотивуючи своє рішення щодо неприйнятності доводів апеляційної скарги прокурора та про відсутність підстав для призначення особі додаткового покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами, суд апеляційної інстанції з посиланням на аспекти практики ВСУ зазначив, що суд не вправі призначити додаткове покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами особі, яка не має такого права.

ККС вважає, що апеляційний суд, погоджуючись із висновком суду першої інстанції в частині не призначення додаткового покарання, не дотримався вимог закону України про кримінальну відповідальність, виходячи з наступного.

У ст. 55 КК не встановлено обмежень щодо призначення додаткового покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами, коли воно передбачене у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК, особам, які на момент вчинення кримінального правопорушення не мали права керувати транспортними засобами.

У висновку ОП від 04.09.2023 (справа № 702/301/20, провадження № 51-944км23), вказано, що особі, яку визнано винуватою у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого відповідною частиною статей 286, 286-1 КК, суд може призначити додаткове покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами незалежно від того, чи мала така особа на момент вчинення кримінального правопорушення отримане у передбаченому законом порядку посвідчення на право керування транспортними засобами.

Крім цього, суд апеляційної інстанції в повній мірі не врахував тяжкість кримінального правопорушення, яке відповідно до ст. 12 КК є тяжким злочином; конкретні обставини кримінального провадження, зокрема те, що внаслідок грубого порушення особою правил безпеки дорожнього руху, яка допустила керування транспортним засобом, не набувши у передбаченому законом порядку відповідних знань та навиків з водіння, виїхала на автомобілі, яким він незаконно заволоділа, й допустила наїзд на кількох пішоходів, у зв'язку з чим одна потерпіла від отриманих тяжких тілесних ушкоджень померла, а іншій потерпілій спричиненні середньої тяжкості тілесні ушкодження.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 01.11.2023 у справі № 161/4066/22 (провадження № 51-4324км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114685485>.

2. Призначення покарання

2.1. Обставини, які пом'якшують покарання

2.1.1. Не визнається обставиною, що пом'якшує покарання, добровільне з'явлення до органу досудового розслідування за викликом, що є обов'язком особи, за невиконання якого законодавство передбачає застосування заходів, які можуть суттєво обмежувати права та свободи особи (примусовий привід, арешт тощо), і воно не свідчить про активне сприяння розкриттю злочину в тих

випадках, коли особа лише визнає вже відомі обставини і факти, встановлені органом досудового розслідування з інших процесуальних джерел

Обставини справи: обвинувачений, якого було призвано на військову службу за мобілізацією, з метою тимчасового ухилення від військової служби, після завершення відпустки у зв'язку з хворобою, не прибув у розташування військової частини без поважних причин.

Обвинувачений перебував поза межами розташування військової частини без поважних причин, не виконував свої службові обов'язки, проводячи час на власний розсуд, з 09:00 07.06.2022 до 09:20 22.11.2022, коли добровільно прибув за викликом до органу досудового розслідування.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватим та засудив військовослужбовця за ч. 5 ст. 407 КК (в редакції Закону № 194-VIII від 12.02.2015) до покарання у виді позбавлення волі на строк 5 років, а на підставі ст. 75 КК звільнив від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком 3 роки.

Апеляційний суд залишив без зміни цей вирок.

У касаційній скарзі прокурор стверджує, що апеляційний суд безпідставно відхилив доводи сторони обвинувачення щодо відсутності в діях особи активного сприяння розкриттю злочину та необґрунтовано врахував визнання вини як окрему пом'якшуючу покарання обставину.

Позиція ККС: скасовано ухвалу суду апеляційної інстанції і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС указав, що саме по собі добровільне з'явлення до органу досудового розслідування за викликом, є обов'язком особи, за невиконання якого законодавство передбачає застосування заходів, які можуть суттєво обмежувати права та свободи особи (примусовий привід, арешт тощо), і воно не свідчить про активне сприяння розкриттю злочину у тих випадках, коли особа лише визнає вже відомі обставини і факти, встановлені органом досудового розслідування з інших процесуальних джерел, отже не може розцінюватись як обставина, що пом'якшує покарання.

Визнання засудженим своєї вини та факт з'явлення до правоохоронних органів вже після реєстрації кримінального провадження та проведення відповідних розшукових дій щодо встановлення його місцезнаходження не містить підстав визнавати ці обставини такими, що пом'якшують покарання, оскільки не становлять собою активного сприяння розкриттю злочину.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 15.11.2023 у справі № 608/67/23 (провадження № 51-4216км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114994301>.

2.2. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом

2.2.1. Вирішуючи питання про можливість застосування ст. 69 КК, суд повинен встановити об'єктивний зв'язок між такою обставиною, як вчинення кримінального правопорушення у зв'язку зі збігом тяжких особистих та сімейних обставин, і вчиненням злочином, а також зважити на те, що обмежена осудність,

хоч і враховується при призначенні покарання, однак не може бути визнана обставиною, що істотно знижує ступінь тяжкості вчиненого злочину

Обставини справи: у матері в результаті внутрішніх переживань, образ, неприємних спогадів, сформувалась прихована неприязнь до свого малолітнього сина та виник умисел на вбивство останнього. Реалізуючи цей умисел, обвинувачена як фармацевт із медичною освітою, зробила своєму малолітньому сину внутрішньом'язову ін'єкцію із сильнодіючим лікарським засобом, усвідомлюючи, що це призведе до смерті. Дитина померла в реанімаційному відділенні лікарні.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватою та засудив особу за п. 2 ч. 2 ст. 115 КК із застосуванням ст. 69 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 8 років.

Застосовуючи ст. 69 КК, місцевий суд урахував наявність обставин, що пом'якшують покарання: щире каяття, вчинення кримінального правопорушення внаслідок збігу тяжких особистих та сімейних обставин, а також те, що при вчиненні кримінального правопорушення винувата не в повній мірі могла усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними.

Апеляційний суд скасував вирок місцевого суду в частині призначеного покарання та ухвалив у цій частині свій вирок, яким призначив обвинуваченій за п. 2 ч. 2 ст. 115 КК покарання у виді позбавлення волі на строк 11 років.

У касаційній скарзі захисник просить змінити судові рішення, призначивши засудженій покарання із застосуванням ст. 69 КК.

Позиція ККС: залишено без зміни вирок апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС указав, що хоча місцевий суд і послався на те, що свідки та потерпілий підтвердили, що після загибелі у 2015 році доньки обвинуваченої, остання дуже важко переживала її смерть і періодично впадала в депресію, однак не звернув увагу на те, що до смерті ця дитина проживала не з матір'ю, а з бабусею; з моменту смерті доньки свідки і потерпілий не помічали нічого дивного у поведінці обвинуваченої, вона мала постійну роботу, добре виконувала свої професійні обов'язки, була матеріально забезпеченою, займалась спортом, подорожувала, влаштувала своє особисте життя та народила дитину, мала постійне місце проживання, а на передодні вчинення злочину її поведінка носила упорядкований характер і вона перебувала у гарному настрої.

Тому ККС погодився з висновком апеляційного суду про те, що між такою пом'якшуючою покарання обставиною, як вчинення кримінального правопорушення у зв'язку зі збігом тяжких особистих та сімейних обставин, і вчиненим злочином відсутній об'єктивний зв'язок, тому вона не може бути визнана як обставина, що істотно знижує ступінь тяжкості вчиненого злочину і впливає на пом'якшення покарання.

Крім того ККС зазначив, що попри те, що за висновками щодо психічного стану обвинуваченої у неї дійсно були психічні розлади, які мали вплив на раціональність прийняття нею рішень, розуміння власного місця та ролі

в досліджуваній ситуації, передбачення наслідків своїх дій та здатність регулювати свою поведінку, однак детальний аналіз ситуації інкримінованих діянь вказує, що напередодні подій поведінка обвинуваченої носила адекватний, упорядкований характер, а суїцидальні спроби обвинуваченої за висновками експертів носять характер «несправжності», «демонстративності».

ККС погодився з висновком місцевого суду про те, що психічний стан обвинуваченої, а саме її обмежена осудність, хоч і враховується при призначенні покарання, однак не може бути визнана тією обставиною, що істотно знижує ступінь тяжкості вчиненого злочину, а саме – вбивства своєї малолітньої дитини.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 01.11.2023 у справі № 206/1744/22 (провадження № 51-4895км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114757663>.

3. Звільнення від покарання та його відбування

3.1. Звільнення від відбування покарання з випробуванням

3.1.1. Звільнення військовослужбовця від відбування призначеного покарання з випробуванням без достатніх на те підстав формує негативну думку інших військовослужбовців, відповідно до якої ухилення від виконання покладених на військовослужбовця обов'язків під час воєнного стану не призводить до покарання, яке є адекватним скоєному

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватим і засудив військовослужбовця за ч. 4 ст. 408 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 5 років, а на підставі ст. 75 КК звільнив від відбування покарання з випробуванням.

Апеляційний суд скасував вирок місцевого суду в частині звільнення військовослужбовця від призначеного покарання на підставі ст. 75 КК та ухвалив свій вирок, яким засудив військовослужбовця за ч. 4 ст. 408 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 5 років.

У касаційній скарзі захисник, крім іншого, просить змінити вирок суду апеляційної інстанції та звільнити військовослужбовця від призначеного покарання на підставі ст. 75 КК.

Позиція ККС: залишено без зміни вирок апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС погодився з висновками апеляційного суду про те, що призначене військовослужбовцю покарання в мінімальних межах санкції ч. 4 ст. 408 КК відповідає вимогам закону, з урахуванням конкретних обставин кримінального правопорушення, особи військовослужбовця та того, що на території України триває воєнний стан, а обвинувачений, будучи військовослужбовцем ЗСУ, зобов'язаний був непорушно дотримуватися Конституції України і законів України, військової присяги, віддано служити Українському народові, сумлінно і чесно виконувати військовий обов'язок, постійно підвищувати рівень військових професійних знань, вдосконалювати свої навички і майстерність, а також твердо знати й зразково виконувати свої

службові обов'язки, бути дисциплінованим, поводитися з гідністю й честю, не допускати самому і стримувати інших від негідних вчинків, дотримуватися правил забезпечення у військовій частині постійної бойової готовності, внутрішнього порядку, у службовий час постійно перебувати у розташуванні військової частини або місця служби і не залишати їх без відповідного дозволу командира (начальника).

Також ККС вказав, що оскільки військовослужбовець вчинив злочин в умовах, коли військовослужбовці його ж військової частини виконують свій військовий обов'язок, ризикуючи своїм життям, захищаючи суверенітет держави, тому така поведінка військовослужбовця суттєво знижує рівень військової дисципліни та боєготовності ЗСУ та інших військових формувань, що в умовах сьогодення є критично неприпустимим. Тому звільнення засудженого від відбування призначеного покарання з випробуванням фактично сформує негативну думку інших військовослужбовців, відповідно до якої ухилення від виконання покладених на військовослужбовця обов'язків під час воєнного стану не призводить до адекватного скоєному покарання.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 08.11.2023 у справі № 333/4532/22 (провадження № 51-5158км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114928961>.

3.1.2. Необґрунтоване звільнення від відбування покарання з випробуванням особи, яка в умовах воєнного стану ухилилась від призову на військову службу під час мобілізації, створює в очах громадян та суспільства в цілому негативне враження безладдя та безкарності

Обставини справи: військовозобов'язаний і придатний до військової служби, який в установлений порядок отримав повістку, не маючи права на відстрочку, без поважних причин не прибув до обласного територіального центру комплектування та соціальної підтримки, про причини свого неприбуття працівників центру не повідомив, чим проігнорував повістку та ухилився від призову на військову службу під час мобілізації.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватим і засудив військовозобов'язаного за ст. 336 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 3 роки, а на підставі ст. 75 КК звільнив від відбування покарання з випробуванням.

Апеляційний суд скасував вирок місцевого суду в частині призначеного покарання та ухвалив свій вирок, яким засудив обвинуваченого за ст. 336 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 3 роки.

У касаційній скарзі захисник стверджує про незаконність вироку апеляційного суду, яким скасовано вирок місцевого суду в частині застосування до військовозобов'язаного ст. 75 КК.

Позиція ККС: залишено без зміни вирок апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС перевірів, що апеляційний суд, ухвалюючи свій вирок урахував фактичні обставини вчиненого злочину та дані про особу обвинуваченого та дійшов висновку, що рішення суду про звільнення

військовозобов'язаного від відбування покарання з випробуванням не можна вважати обґрунтованим і таким, що є достатнім для досягнення мети покарання, а саме запобігання вчинення нових кримінальних правопорушень.

При цьому суд вказав, що з урахуванням ситуації, яка наразі склалася в країні – збройною агресією РФ та конституційним обов'язком кожного громадянина по захисту Батьківщини, вчинений військовозобов'язаним умисний нетяжкий злочин представляє значну суспільну небезпечність, тому звільнення останнього від відбування призначеного покарання з випробуванням створює в очах громадян та суспільства в цілому негативне враження безладдя та безкарності, тим паче під час введеного на всій території України воєнного стану та мобілізації.

На переконання ККС, навіть з урахуванням долучених захисником копій медичних документів про вагітність дружини військовозобов'язаного, висновок суду апеляційної інстанції щодо неможливості застосування до нього положень ст. 75 КК є правильним, а призначене йому покарання таким, що відповідає вимогам статей 50, 65 КК.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 15.11.2023 у справі № 641/1067/23 (провадження № 51-5308км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115031338>.

3.1.3. Не відповідає принципам законності та справедливості покарання застосування інституту звільнення від відбування призначеного покарання з випробуванням до вагітної жінки, яка з метою збуту придбала 3 згортки особливо небезпечного наркотичного засобу, обіг якого заборонено, та 91 згорток, який містив особливо великий розмір психотропної речовини, обіг якої заборонено

Обставини справи: вагітна жінка з метою незаконного збуту придбала і в подальшому збула 21 згорток, який містив психотропну речовину, обіг якої заборонено - амфетамін, загальною масою 4,4942145 г. Після цього жінка з метою незаконного збуту придбала 3 згортки, в яких містився особливо небезпечний наркотичний засіб, обіг якого заборонено - канабіс, загальною масою 2,468 г, що становить невеликий розмір, і 70 згорток з психотропною речовиною, обіг якої заборонено - амфетаміном, загальною масою 16,958307 г, що є особливо великим розміром.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав жінку винуватою і засудив за частинами 1, 2, 3 ст. 307 КК із застосуванням положень ст. 69, ч. 1 ст. 70 КК до остаточного покарання у виді позбавлення волі на строк 5 років без конфіскації майна.

На підставі ч. 1 ст. 79 КК жінку звільнено від відбування призначеного покарання з випробуванням з іспитовим строком 3 місяці (у зв'язку з вагітністю і пологами) та в подальшому до досягнення народженою дитиною 5 років.

Апеляційний суд залишив без зміни цей вирок.

У касаційній скарзі прокурор зазначає про безпідставне застосування до жінки положень статей 69, 79 КК.

Позиція ККС: скасовано ухвалу суду апеляційної інстанції і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС частково погодився з твердженнями прокурора, наведеними у касаційній скарзі, у частині неправильного застосування ст. 79 КК.

ККС указав, що звільнення на підставі ч. 1 ст. 79 КК є спеціальним видом звільнення від відбування покарання з випробуванням, і допустимість його застосування лише до вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років, визнається обов'язковою умовою такого звільнення. Водночас, застосування цього виду звільнення від відбування покарання є правом, а не обов'язком суду.

При вирішенні питання щодо можливості звільнення вагітної жінки від відбування призначеного покарання з випробуванням суд має враховувати ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, особу винної, та обставини справи. Аналогічний висновок зробив ВС у постановках від 24.10.2018 у справі № 640/8138/16-к (провадження № 51-2765км18) та від 12.12.2019 у справі № 155/459/18 (провадження № 51-4679км19).

ККС звернув увагу й на те, що як місцевий, так і апеляційний суди, застосовуючи до засудженої ч. 1 ст. 79 КК, хоча в своїх рішеннях і послались, але фактично не врахували тяжкість вчинених злочинів, які в силу ст. 12 КК відносяться до категорії тяжких (частини 1, 2 ст. 307 КК) та особливо тяжких (ч. 3 ст. 307 КК), обставини їх вчинення, зокрема, і кількість епізодів кримінальних правопорушень, скоєних нею, наявність в її діях корисливого мотиву, а також розмір придбаного особливо небезпечного наркотичного засобу, обіг якого заборонено - канабісу та психотропної речовини, обіг якої заборонено - амфетаміну, а саме придбання 94 згортків із вказаними забороненими небезпечними речовинами, а саме 3 згортки канабісу, загальною масою 2,468 г, що є невеликим розміром, та 91 згорток амфетаміну, загальною масою 21,4525215 г, що є особливо великим розміром. При цьому, 21 згорток із психотропною речовиною амфетамін, засуджена встигла розкласти в певних місцях з метою збуту.

ККС вважає, що застосування в цьому випадку інституту звільнення від відбування призначеного покарання з випробуванням не відповідає принципам законності та справедливості покарання.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 16.11.2023 у справі № 686/30843/21 (провадження № 51-2499км23) –
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/115061798>.

II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

4. Злочини проти основ національної безпеки України

4.1. Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади

4.1.1. Дії користувача соціальної інтернет-мережі «Facebook», який публічно закликав до насильницької зміни, повалення конституційного ладу та захоплення державної влади в Україні, підлягають кваліфікації за ст. 109 КК

Обставини справи: особа, будучи незадоволеною діями представників державної влади, в порушення конституційних норм щодо порядку визначення і зміни конституційного ладу в Україні, у період з 29.11.2019 до 14.07.2020 умисно публікувала дописи, доступні значному колу осіб - усім користувачам мережі Інтернет та соціальної мережі «Facebook», у тому числі із розділу «Друзі» своєї сторінки (834 особи), із закликами до насильницької зміни, повалення конституційного ладу та до захоплення державної влади в Україні.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав особу винуватою і засудив за ч. 3 ст. 109 КК.

Апеляційний суд змінив вирок місцевого суду щодо особи у частині призначеного покарання.

У касаційній скарзі захисник указує, що підзахисний не є публічною особою, а тому будь-які дописи в соціальній мережі «Facebook» від його імені не можуть вважатися публічною інформацією та закликами. Крім цього, на переконання сторони захисту, помилковими є висновки судів попередніх інстанцій про те, що соціальна мережа «Facebook» є засобом масової інформації.

Позиція ККС: скасовано ухвалу суду апеляційної інстанції і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС перевірів, що докази у провадженні беззаперечно доводять, що саме засуджений, будучи користувачем соціальної інтернет мережі «Facebook», за допомогою комп'ютера, який був виявлений і вилучений за місцем його проживання, публічно закликав до насильницької зміни, повалення конституційного ладу та захоплення державної влади в Україні.

Доводи захисника про те, що засуджений не є публічною особою, політичним та громадським діячем, а тому будь-які дописи в соціальній інтернет мережі «Facebook» від його імені не можуть вважатися публічною інформацією і публічними закликами, були предметом апеляційного розгляду, які цей суд обґрунтовано відхилив, при цьому зазначив, що відсутність у засудженого ознак публічної особи не впливає на кваліфікацію його дій, адже суб'єктом вчиненого засудженим кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка досягла 16 років.

ККС указав, що суд апеляційної інстанції, аналізуючи норми законодавства, які діяли на час вчинення засудженим злочину, дійшов обґрунтованого висновку, що інформація, яка поширюється через мережу Інтернет, орієнтована на необмежене коло осіб, відповідно є масовою інформацією. При цьому інтернет-видання (вебсайт) є засобом, призначеним для публічного поширення друкованої або аудіовізуальної інформації, тобто є засобом масової інформації.

ККС, крім цього, взяв до уваги, що мережа інтернет є глобальною електронною комунікаційною мережею, яка призначена для передачі даних та складається з фізично і логічно взаємоз'єднаних окремих електронних комунікаційних мереж, взаємодія яких базується на використанні єдиного адресного простору та на використанні інтернет-протоколів, визначених міжнародними стандартами.

У свою чергу «Facebook» є загальновідомою соціальною мережею в інтернет просторі, де засуджений публікував дописи, які були розраховані на необмежене коло осіб. Із самих дописів засудженого на його сторінці «Facebook» вбачається, що вони були призначені для підбурювання інших осіб до насильницької зміни, повалення конституційного ладу та захоплення державної влади в Україні.

Оскільки соціальна мережа «Facebook» діє в інтернет-просторі й інформація на сторінках її користувачів, якщо власник сторінки не обмежив доступ до неї, є загальнодоступною, то ця соціальна мережа, на переконання ККС, є засобом, за допомогою якого така інформація поширюється серед необмеженого/невизначеного кола осіб.

Разом з цим, ККС, установивши істотне порушення вимог кримінального процесуального закону, неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність й невідповідності призначеного судом покарання ступеню тяжкості кримінального правопорушення та особі засудженого через м'якість, скасував ухвалу апеляційного суду, призначивши новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 29.11.2023 у справі № 595/359/21 (провадження № 51-5402км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115476534>.

5. Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи

5.1. Умисне тяжке тілесне ушкодження

5.1.1. Дії особи, яка спричинила потерпілому ушкодження обличчя, що потребує подальшої хірургічної корекції, тобто призвело до непоправного знівечення обличчя, підлягають кваліфікації за ст. 121 КК

Обставини справи: особа обвинувачувалася у тому, що вона умисно завдала одного удару не встановленим у ході досудового розслідування гострим предметом із ріжучими властивостями в обличчя потерпілому, чим заподіяла умисне тяжке тілесне ушкодження, тобто таке, що потребує подальшої

хірургічної корекції для відновлення функції верхньої губи, усунення косметичного дефекту та що призвело до непоправного знівечення обличчя.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватою та засудив особу за ч. 1 ст. 121 КК.

Апеляційний суд змінив цей вирок у частині призначеного особі покарання.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що суд у вирокі не мотивував, з урахуванням яких саме обставин він дійшов висновку про винуватість особи у вчиненні умисних дій, які виразилися в заподіянні тілесного ушкодження, що спричинило непоправне знівечення обличчя.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС щодо віднесення заподіяних потерпілому тілесних ушкоджень до тяжких указав, що травма може бути розцінена як тяжке тілесне ушкодження, якщо буде визнано, що внаслідок її заподіяння знівечено обличчя, а непоправним знівечення обличчя визнається в тих випадках, коли ушкодження обличчя потерпілого не може бути виправлено.

Під поправністю ушкодження необхідно розуміти значне зменшення вираженості патологічних змін (рубця, деформації, порушення міміки тощо) із часом чи під дією не хірургічних засобів. Коли ж для усунення необхідне хірургічне втручання (косметична операція), то ушкодження обличчя вважається непоправним.

Поняття знівечення - не медичне, тому право кваліфікувати ушкодження обличчя як знівечення належить до компетенції слідчого та суду. Водночас судово-медичний експерт визначає вид ушкодження, його особливості, механізм утворення і встановлює, чи є це ушкодження поправним або непоправним. Коли ушкодження обличчя виправне, ступінь тяжкості його визначається з огляду на критерії, викладені у Правилах судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень; при непоправності нарівні з визначенням ступеня тяжкості ушкодження за звичним порядком експерт зазначає, що ушкодження може бути розцінене як тяжке, якщо буде визнане таким, що знівечило обличчя.

Непоправне знівечення обличчя може бути результатом: обливання обличчя кип'ятком, кислотою чи іншою речовиною; заподіяння глибоких чи значної кількості мілких шрамів за допомогою гострих предметів; обрізання вух чи носа тощо. Такі ушкодження надають обличчю вигляд ненормальний, не властивий людському образу і незвичний для сторонніх осіб, неприємний, страхітливий, огидливий та такий, що відштовхує. При цьому крім фізичної шкоди, такі ушкодження заподіюють потерпілому значну психічну травму, оскільки ця обставина принижує потерпілу особу, викликає в неї тяжкі душевні переживання, муки.

ККС перевірів, що у цій справі суд дослідив висновок експерта, у якому констатовано, що наявні на обличчі потерпілого рубці потребують подальшої хірургічної корекції для відновлення функції верхньої губи та усунення косметичного дефекту. Вищенаведені тілесні ушкодження знівечують обличчя потерпілого, а тому їх необхідно відносити до тяжких тілесних ушкоджень.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 08.11.2023 у справі № 161/1826/19 (провадження № 51-3754км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114904725>.

6. Кримінальні правопорушення проти власності

6.1. Шахрайство

6.1.1. Існування між обвинуваченим і потерпілим певних цивільно-правових чи інших подібних правовідносин, які були закріплені в правочині, не виключає можливості кваліфікації діяння особи як шахрайства (ст. 190 КК) за наявності всіх необхідних елементів складу цього кримінального правопорушення

Обставини справи: особа була визнана винуватою у тому, що вона, не маючи наміру виконати взяті на себе зобов'язання, зловживаючи довірою іншої особи вмовила останню надати в борг гроші в сумі 40 000 дол. США, та зобов'язалася повернути їх до 23.12.2014, однак ні до цієї дати, ні пізніше не повернула борг. Для надання своїм діям законного вигляду 23.03.2014 особа написала боргову розписку на ім'я потерпілої про отримання вищевказаних грошей.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватою і засудив особу за ч. 3 ст. 190 КК.

Апеляційний суд скасував вирок місцевого суду у частині призначеного покарання і в цій частині постановив свій вирок.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що докази, якими сторона обвинувачення обґрунтувала винуватість його підзахисного у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 190 КК, не підтверджують наявності складу інкримінованого злочину. На переконання захисника, між винуватою особою та потерпілою наявні цивільно-правові відносини.

Позиція ККС: змінено вирок апеляційного суду та на підставі п. 4 ч.1 ст. 49, ч. 5 ст. 74 КК звільнено від покарання, призначеного за ч. 3 ст. 190 КК.

Обґрунтування позиції ККС: ККС погодився з висновками попередньої інстанції про доведеність винуватості особи у вчиненні шахрайства у великих розмірах і правильністю кваліфікував дії за ч. 3 ст. 190 КК.

ККС указав, що існування між обвинуваченою особою та потерпілою певних цивільно-правових чи інших подібних правовідносин, які були закріплені в певному правочині, саме собою не виключає можливості кваліфікації діяння особи як шахрайства за наявності усіх необхідних елементів складу цього злочину. В окремих випадках такі відносини цілком можуть бути частиною реалізації умислу особи на заволодіння чужим майном шляхом обману чи зловживання довірою.

Принциповим у цьому питанні є встановлення і доведення поза розумним сумнівом, що особа, умисно, з корисливих мотивів заволодіваючи чужим майном або набуваючи права на майно шляхом обману чи зловживання довірою, зокрема й беручи на себе при цьому певні зобов'язання, одразу не мала наміру їх виконувати, використовуючи певні правовідносини як спосіб

реалізації умислу, спрямованого на заволодіння чужим майном шляхом обману чи зловживання довірою. Висновок про це може бути зроблений, у тому числі, виходячи із сукупності фактичних дій такої особи.

Отже, суд констатував, що в момент передачі особі грошей потерпіла була переконана в тому, що особа виконає своє зобов'язання і поверне їй гроші. Однак особа під час кожної зустрічі, або телефонної розмови, обіцяючи потерпілій повернути їй гроші, відкладав їх повернення на іншу дату, тобто в такий спосіб намагалася приховати свої дійсні наміри привласнити гроші, відтерміновуючи таким чином момент, щоб потерпіла не здогадалася про обман. З метою надання відносинам вигляду цивільно-правових особа і написала розписку не в момент отримання грошей, а пізніше, на вимогу потерпілої. З викладених мотивів суд відхилив твердження сторони захисту про наявність між засудженим та потерпілою цивільно-правових відносин і ККС погодився з таким висновком.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 29.11.2023 у справі № 127/18013/20 (провадження № 51-4182км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115409335>.

7. Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту

7.1. Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами

7.1.1. Дії особи, яка проявила неуважність, не переконалася, що це буде безпечним та не створить перешкод іншим учасникам дорожнього руху, відчинила водійські двері нерухомого автомобіля, внаслідок чого допустила удар зовнішньою частиною водійських дверей у відповідну ділянку тіла іншого учасника дорожнього руху (велосипедиста), підлягають кваліфікації за відповідною частиною ст. 286 КК

Обставини справи: водій, перебуваючи за кермом нерухомого автомобіля, який знаходився поряд із правим краєм проїжджої частини вулиці, в порушення вимог п.п.1.5, 1.7, 2.3 (б), 15.13 ПРД проявив неуважність; не переконавшись, що це буде безпечним та не створить перешкод або небезпеки іншим учасникам дорожнього руху, діючи недбало, відчинив водійські двері та допустив удар зовнішньою частиною водійських дверей у ділянку правої гомілки велосипедиста, який в цей час рухався в попутному напрямку на велосипеді та виконував об'їзд вказаного автомобіля з лівого боку. Унаслідок ДТП велосипедист отримав середньої тяжкості тілесні ушкодження.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватим і засудив водія за ч. 1 ст. 286 КК.

Апеляційний суд залишив без зміни вирок місцевого суду.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що дії його підзахисного-водія не утворюють складу кримінального правопорушення, передбаченого диспозицією ч. 1 ст. 286 КК, оскільки діяння вчиняється та наслідки настають

під час пересування транспортного засобу, а знаходження особи за кермом нерухомого транспортного засобу не утворює складу цього кримінального правопорушення.

Позиція ККС: скасовано ухвалу суду апеляційної інстанції і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що родовим об'єктом кримінальних правопорушень, передбачених розділом XI Особливої частини КК, а також основним безпосереднім об'єктом складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 286 КК, є не лише безпека руху (безпека дорожнього руху), а й безпека експлуатації транспорту. Це означає, що відповідне кримінальне правопорушення може бути вчинено не лише в процесі переміщення, руху певного транспорту, а й під час використання транспортного засобу відповідно до технічних вимог.

Окрім того, визначення терміну «водій», яке міститься у п. в) ч. 1 ст. 1 Конвенції про дорожній рух, ратифікований із застереженням Україною 25.04.1975, відповідає визначенню, наявному у нормах законодавства України, зокрема у п. 1.10 ПДР, й жодним чином не вказує на те, що суб'єктом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК, може бути виключно особа, яка керує транспортним засобом, що перебуває в русі.

Відповідно до змісту п. 15.13 ПДР, забороняється відчиняти двері транспортного засобу, залишати їх відчиненими та виходити з транспортного засобу, якщо це загрожує безпеці та створює перешкоди іншим учасникам дорожнього руху.

Тому дії водія, який проявив неухважність, не переконався, що це буде безпечним та не створить перешкод або небезпеки іншим учасникам дорожнього руху, відчинив водійські двері автомобіля, внаслідок чого допустив удар зовнішньою частиною водійських дверей у відповідну ділянку тіла іншого учасника дорожнього руху (наприклад, велосипедиста), підлягають кваліфікації за відповідною частиною статті 286 КК.

Разом з цим, ККС установив, що апеляційний суд має перевірити правильність призначення особі виду основного покарання, а тому ухвалу суду апеляційної інстанції скасовано і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 13.11.2023 у справі № 682/2119/21 (провадження № 51-2824км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114962483>.

7.1.2. Правилами дорожнього руху не регламентовано, які саме заходи має виконати водій задля переконаності в безпечності руху перед його початком і не визначено обов'язку для водія із цією метою виходити з автомобіля та оглядати його. Відсутність у водія об'єктивної спроможності виявити небезпеку або перешкоду для руху перед його початком виключає наявність у його діях складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 286 КК

Обставини справи: водій обвинувачувався у тому, що він, керуючи службовим автомобілем, усупереч вимогам Закону «Про дорожній рух» та пунктів 1.5 ч. 1, 1.10, пп. «б» і «д» п. 2.3, п. 10.1 ПДР, перед початком руху не переконався, що це буде безпечним і не створить перешкоди або небезпеки іншим учасникам руху, розпочав рух, під час якого допустив наїзд на малолітню дитину, яка підійшла до автомобіля, пригнулася і просунула верхню частину тіла між дорожнім покриттям та днищем автомобіля, в результаті чого отримала тілесні ушкодження, від яких настала смерть на місці ДТП.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав невинуватим та виправдав водія у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 286 КК, на підставі п. 3 ч. 1 ст. 373 КПК.

Апеляційний суд залишив без зміни цей вирок.

У касаційній скарзі прокурор стверджує, що суд апеляційної інстанції дійшов помилкового висновку про відсутність у діях водія складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 286 КК, із посиланням на те, що виправданий не мав об'єктивної можливості виявити небезпеку або перешкоду для руху у задньому лівому дзеркалі автомобіля, оскільки поза увагою суду залишилося те, що водій не виконав усіх необхідних дій, щоб переконатися, що його маневр буде безпечним, зокрема, відкрити водійські двері або вікно та подивитися на дорожню обстановку, за необхідності вийти з автомобіля.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвалу апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС перевіряючи доводи касаційної скарги, указав, що апеляційний суд констатував, що в діях водія порушення вимог Закону «Про дорожній рух» та пунктів 1.5 ч. 1, 1.10, пп. «б», «д» п. 2.3. та п. 10.1 ПДР може мати місце лише у випадку, коли він перед початком руху автомобіля об'єктивно був спроможний виявити небезпеку або перешкоду для руху.

В ході перегляду провадження щодо водія суд апеляційної інстанції погодився із висновками місцевого суду про те, що малолітній потерпілий був повністю під кузовом автомобіля і не міг виглядати правим плечем за межі автомобіля перед початком руху, а тому водій перед початком руху не мав об'єктивної можливості побачити його в лівому дзеркалі заднього огляду, через вікно дверей чи через відчинені двері.

ККС погодився з апеляційним судом у тому, що ні проведені в ході досудового розслідування слідчі дії, ні висновки експертиз, ні показання експертів не містять відомостей про точне розташування тіла малолітнього потерпілого до того, як внаслідок руху автомобіля відбувся поштовх тіла дитини задньою частиною кузова і його відкидання на колесо автомобіля, а також те, що з місця водія дитину було видно в момент початку руху автомобіля чи безпосередньо перед ним.

При цьому твердження сторони обвинувачення про можливість виявлення водієм небезпеки в момент початку руху апеляційний суд правильно визнав припущеннями, на яких не може ґрунтуватися обвинувальний вирок, з огляду

на те, що така її позиція не підтверджена наявними у матеріалах кримінального провадження доказами та встановленими обставинами події.

Посилання прокурора на те, що поза увагою апеляційного суду залишилися твердження як потерпілої, так і сторони обвинувачення щодо невжиття водієм всіх можливих заходів для виявлення небезпеки у вигляді дитини перед початком руху, ККС відхилив, оскільки такі доводи апеляційних скарг були предметом ретельної перевірки суду апеляційної інстанції, який визнав їх необґрунтованими та навів належні й докладні мотиви таких своїх висновків.

З такими висновками погодився ККС, наголосивши, що, попри твердження прокурора, пунктом 10.1 ПДР не регламентовано, які саме заходи має виконати водій задля переконаності у безпечності руху перед його початком. Так само вимогами ПДР не визначено обов'язку для водія з цією метою виходити із автомобіля і оглядати його.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 14.11.2023 у справі № 609/2/22 (провадження № 51-4573км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114994321>.

8. Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів

8.1. Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця

8.1.1. Про наявність умислу на посягання на життя працівника правоохоронного органу (ст. 348 КК) свідчить здійснення у світлу пору доби особою, яка має навик поведінки з мисливською гладкоствольною рушницею, семи пострілів зі зброї по службовому автомобілю працівників поліції, а потім прицільного пострілу в поліцейського

Обставини справи: особа, крім іншого, на ґрунті неприязних відносин та зневажливого ставлення до працівників правоохоронних органів, з метою позбавлення життя, здійснила приблизно сім пострілів з гладкоствольної мисливської рушниці в салон та кузов службового автомобіля поліцейських, які прибули за викликом щодо неправильно припаркованого на вулиці автомобіля. Після цього особа з метою позбавлення життя працівника правоохоронного органу здійснила один прицільний постріл з гладкоствольної мисливської рушниці в бік поліцейського, чим вчинила замах на вбивство працівника правоохоронного органу у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав вину ватаю і засудив особу за: ч. 1 ст. 263; ч. 4 ст. 296; ст. 348 КК та виправдав за ч. 2 ст. 146 КК у зв'язку з відсутністю в її діях складу кримінального правопорушення.

Апеляційний суд залишив без зміни вирок місцевого суду.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що апеляційний суд, переглядаючи вирок суду першої інстанції, дійшов необґрунтованого висновку про правильність кваліфікації дій особи за ст. 348 КК.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвали суду апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС указав, що здійснення пострілу з рушниці свідчить про початок реалізації наміру на вбивство працівника поліції. Наявні у засудженого навички поводження зі зброєю, а саме мисливською гладкоствольною рушницею, які він реалізував шляхом її застосування свідчать, що засуджений усвідомлював, що здійснення прицільного пострілу в світлу пору доби з достатньою видимістю на відстані приблизно 40 м від потерпілих у межах селищної вулиці шириною приблизно 3 м, яка обмежена парканами та відповідними будівлями, що підтверджується показаннями потерпілих і даними проведених відповідних слідчих експериментів, створює небезпеку життю працівника правоохоронного органу, що може призвести до наслідку у вигляді його смерті.

Отже, характер дій особи, а саме те, що вона здійснила приблизно сім пострілів із зброї по поліцейському автомобілю, опісля, побачивши поліцейського, направила зброю в його сторону, попередньо привівши її в бойову готовність, та здійснила постріл, дозволяє зробити однозначний висновок про бажання спричинення смерті працівнику правоохоронного органу, тобто про вчинення дій саме з прямим умислом. Той факт, що такі наслідки не настали, зумовлено лише тим, що співробітник поліції, побачивши мисливську гладкоствольну рушницю, яка була націлена в його сторону, розвернувся до осіб, які стояли позаду нього з метою порятунку їх життя, після чого одразу ж пролунав постріл і він чув звук прольоту дроби приблизно один метр від нього.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 21.11.2023 у справі № 382/60/20 (провадження № 51-2985км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115127006>.

9. Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг

9.1. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою

9.1.1. Особа, яка у складі екзаменаційної комісії приймає іспити, виставляє оцінки, тобто здійснює тимчасову діяльність, що має організаційно-розпорядчий характер, оскільки саме від результатів іспитів залежить право продовжувати навчання, право отримувати стипендію, є суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 368 КК

Обставини справи: викладач коледжу обвинувачувався у тому, що він, будучи призначеним членом екзаменаційної комісії, отримавши статус службової особи, наділеної на період екзаменаційної сесії організаційно-розпорядчими функціями у вигляді прийняття рішень про виставлення студентам екзаменаційних оцінок з подальшим присвоєнням освітньо-

кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста, маючи умисел на отримання неправомірної вигоди, висловив студенту вимогу про надання неправомірної вигоди за вирішення питання про позитивну здачу повторного екзамену. Після згоди студента на виконання незаконних вимог викладача та повторну здачу екзамену, у протоколі засідання екзаменаційної комісії щодо приймання вказаного екзамену студенту виставлено задовільну оцінку. Цього ж дня неправомірна вигода була передана викладачу через іншого студента.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав викладача невинуватим і виправдав у зв'язку із недоведеністю в його діях складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 368 КК.

Апеляційний суд залишив без зміни цей вирок.

У касаційній скарзі прокурор, зокрема, стверджує, що місцевий суд, виправдовуючи викладача за ч. 3 ст. 368 КК, не врахував його службовий статус і дійшов необґрунтованого висновку про відсутність в його діях такої кваліфікуючої ознаки злочину, як вимагання, а суд апеляційної інстанції не перевірів належним чином викладених в апеляційній скарзі прокурора доводів.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду і призначено новий розгляд провадження в суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС указав, суд апеляційної інстанції погодився з висновком суду першої інстанції про те, що викладач, приймаючи в складі екзаменаційної комісії державний іспит, не був службовою особою, не займав керівних посад. Іспит приймався комісією з чотирьох осіб, рішення про виставлення оцінки - більшістю голосів її членів. Відтак, викладач не був суб'єктом злочину, передбаченого ч. 3 ст. 368 КК.

Проте суд апеляційної інстанції залишив без належної уваги те, що викладач у складі екзаменаційної комісії приймав іспити, виставляв оцінки, тобто здійснював тимчасову діяльність, яка має організаційно-розпорядчий характер, так як саме від результатів іспитів залежить право продовжувати навчання, право отримувати стипендію.

Також суд апеляційної інстанції не зважив на те, що іспит у студента приймали лише двоє з чотирьох членів комісії, і тільки їхні підписи стоять у протоколі засідання екзаменаційної комісії. Тобто висновок про виставлення студенту оцінки за іспит усіма членами екзаменаційної комісії не в повній мірі відповідає матеріалам кримінального провадження.

Крім того, ККС установив інші порушення кримінального процесуального закону, допущені судом апеляційної інстанції, які визнав істотними, у зв'язку з чим скасував ухвалу апеляційного суду і призначив новий розгляд провадження в суді апеляційної інстанції.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 21.11.2023 у справі № 461/3472/17 (провадження № 51-3166км22) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115168389>.

10. Кримінальні правопорушення проти правосуддя

10.1. Невиконання судового рішення

10.1.1. Подвійне накладення державним виконавцем стягнення у виді штрафу відповідно до Закону України «Про виконавче провадження» на боржника за невиконання без поважних причин у встановлений строк судового рішення, що зобов'язує боржника виконати певні дії, та рішення про поновлення на роботі не виключає подальшої можливості притягнення боржника до кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення (ст. 382 КК)

Обставини справи: голова районної ради, тобто службова особа, яка займає відповідальне становище, умисно, маючи реальну можливість виконати рішення районного суду шляхом видачі розпорядження про приведення контракту між районною радою, в особі голови районної ради, та керівником комунального закладу охорони здоров'я у відповідність до вимог п. 4 Порядку укладення контракту, не виконав його.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав голову районної ради невинуватим та виправдав за ч. 3 ст. 382 КК на підставі п. 3 ч. 1 ст. 373 КПК у зв'язку з відсутністю в його діях складу кримінального правопорушення.

Апеляційний суд скасував цей вирок і ухвалив свій, яким засудив голову районної ради за ч. 3 ст. 382 КК.

У касаційній скарзі засуджений, крім іншого, стверджує, що суд апеляційної інстанції, ухвалюючи щодо нього обвинувальний вирок, порушив заборону подвійного притягнення особи до відповідальності за одне і те саме правопорушення, оскільки до внесення щодо нього відомостей до ЄРДР за ч. 3 ст. 382 КК (невиконання судового рішення), він був двічі притягнутий до адміністративної відповідальності за ст. 185-6 КУпАП (невжиття заходів щодо окремої ухвали суду).

Позиція ККС: залишено без зміни вирок апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС проаналізував положення частин 1, 2 Закону «Про виконавче провадження» та указав, що системне тлумачення вказаних норм свідчить, що у разі, якщо особа без поважних причин у встановлений виконавцем строк не виконує зобов'язання, покладені на неї відповідним рішенням, то виконавець вносить постанову про накладення штрафу, а у разі повторного невиконання рішення виконавець у тому самому порядку накладає штраф у подвійному розмірі та звертається до органів досудового розслідування з повідомленням про вчинення кримінального правопорушення.

ККС констатував, що закон надає можливість виконавцю, внаслідок повторного невиконання боржником у встановлений строк рішення, звернутись до правоохоронних органів з відповідним повідомленням та ініціювати питання про відкриття кримінального провадження за фактом невиконання рішення суду (ст. 382 КК).

ККС звернув увагу, що накладення державним виконавцем на голову районної ради стягнення охоплюється невиконанням ним рішення суду на різних етапах виконавчого провадження, що передбачено законом.

Поряд з цим, ні зі змісту касаційних скарг сторони захисту та доданих до них матеріалів, ні з матеріалів кримінального провадження, не вбачається наявність будь-яких даних, що голова районної ради притягувався державним виконавцем до адміністративної відповідальності за ст. 185-б КУпАП.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 02.11.2023 у справі № 721/698/20 (провадження № 51-3977км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114757601>.

РОЗДІЛ IV. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Суд і підсудність

1.1. Склад суду

1.1.1. Кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо особливо тяжкого злочину, за вчинення якого передбачено довічне позбавлення волі, має здійснюватися колегіально судом у складі трьох суддів незалежно від заявленого обвинуваченим клопотання та стадії вчинення злочину

Обставини справи: органом досудового розслідування особа обвинувачувалася у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 15, п. 1 ч. 2 ст. 115 КК.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватою і засудив особу за ч. 4 ст. 296 КК.

Апеляційний суд залишив без зміни цей вирок.

У касаційних скаргах потерпілі зазначають, що в порушення вимог ч. 3 ст. 31 КПК обвинувальний вирок щодо особи було ухвалено суддею одноособово.

Позиція ККС: скасовано рішення судів попередніх інстанцій і призначено новий розгляд у суді першої інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС зазначив, що ухвалою місцевого суду в підготовчому судовому засіданні було задоволено клопотання обвинуваченого про розгляд обвинувального акта одноособово головуючим суддею. Як на підставу для ухвалення такого рішення, суд послався на ч. 2 ст. 31 КПК, відповідно до якої кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк більше десяти років, здійснюється колегіально судом у складі трьох суддів лише за клопотанням обвинуваченого.

Втім особа обвинувачувалася у вчиненні кримінального правопорушення, за вчинення якого передбачено довічне позбавлення волі, а тому відповідно до сталої практики ВС незалежно від стадії вчинення особливо тяжкого злочину

та заявленого обвинуваченим клопотання, кримінальне провадження згідно з ч. 3 ст. 31 КПК в суді першої інстанції мало здійснюватися колегіально судом у складі трьох суддів.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 07.11.2023 у справі № 644/5171/20 (провадження № 51-2483км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114796482>.

2. Докази і доказування

2.1. Допустимість доказу

2.1.1. Якщо перед експертом не поставлені питання про порядок і спосіб виправлення ушкодженого обличчя, то висновок експерта, яким визначено ступінь тяжкості тілесних ушкоджень з урахуванням непоправності знівечення обличчя, зроблений з урахуванням консультативного висновку лікаря-комбустіолога, а не фахівця в галузі пластичної хірургії та косметології, є допустимим

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватою та засудив особу за ч. 1 ст. 121 КК.

Апеляційний суд змінив цей вирок у частині призначеного особі покарання.

У касаційній скарзі захисник стверджує про недопустимість як доказу висновку експерта, оскільки консультативний висновок, використаний у ході проведення експертизи надав лікар, який не є фахівцем в галузі пластичної хірургії та косметології.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС, перевіряючи правильність кваліфікації дій особи за ч. 1 ст. 121 КК, указав, що місцевий суд, установивши фактичні обставини кримінального провадження та дослідивши докази, дійшов висновку, що вищенаведені тілесні ушкодження знівечують обличчя потерпілого.

ККС не погодився з доводами сторони захисту про недопустимість висновку експерта, яким визначено ступінь тяжкості заподіяних потерпілому тілесних ушкоджень, через те, що консультативний висновок, який використовувався під час проведення експертизи, надав лікар, який не є фахівцем в галузі пластичної хірургії та косметології. ККС указав, що консультативний висновок лікаря-комбустіолога є складовою судово-медичної експертизи, з висновку за результатами якої вбачається, що перед експертом було постановлено запитання лише про таке: тілесні ушкодження на тілі потерпілого є поправними чи непоправними, а не про порядок і спосіб їх поправлення.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 08.11.2023 у справі № 161/1826/19 (провадження № 51-3754км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114904725>.

2.2. З'ясування достовірності показань свідка

2.2.1. Якщо свідок або учасник процесу дає суду показання, які збігаються з його показаннями під час досудового розслідування, або посилається на такі

показання, то саме по собі посилання суду на такі позасудові показання не є порушенням процесуального закону, оскільки в такому випадку позасудові показання інкорпорується в показання в суді

Обставини справи: водій визнаний винуватим у порушенні ПДР, внаслідок чого сталася ДТП, у результаті якої один учасник дорожнього руху отримав смертельні ушкодження, а інший - тяжкі тілесні ушкодження. Визнаючи водія винуватим, суд, крім іншого, урахував як допустимі докази протоколи слідчих експериментів, проведених за участю водія, коли він перебував у статусі свідка, а також свідків, які не були допитані у судовому засіданні.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватим і засудив водія за ч. 2 ст. 286 КК.

Апеляційний суд залишив без зміни цей вирок.

У касаційній скарзі засуджений вважає результати слідчого експерименту недопустимими, оскільки ця дія проведена з його участю коли він перебував у статусі свідка. Указує, що суди попередніх інстанцій не допитали трьох свідків.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вважає необґрунтованими твердження сторони захисту про те, що протокол слідчого експерименту за участю засудженого є недопустимим доказом, бо вказаний доказ був отриманий із його показань, коли він перебував у статусі свідка.

ККС відзначив, що під час судового розгляду засуджений виклав ту ж версію подій, яку викладав під час слідчого експерименту. ККС уже зазначав, що якщо свідок або учасник процесу дає суду показання, які співпадають з його показаннями під час досудового розслідування, або посилається на такі показання, то саме по собі посилання суду на такі позасудові показання не є порушенням процесуального закону, оскільки в такому випадку позасудові показання інкорпорується у показання в суді.

Враховуючи викладене, ККС не вбачав підстав вважати посилання у вирокі на протокол слідчого експерименту істотним порушенням кримінального процесуального закону.

Щодо допиту трьох свідків ККС зазначив, що в цій справі двоє свідків, позасудові покази яких згадані у вирокі, та свідок, який був понятим при проведенні огляду місця події, не з'явилися до суду і сторона захисту не мала можливості піддати їх перехресному допиту під час судового розгляду, хоча сторона захисту клопотала про їх допит.

ККС указав, що для оцінки допустимості показань відсутнього свідка слід дослідити: (i) чи існували поважні причини для неявки свідка та, відповідно, для прийняття показань недопитаного відсутнього свідка як доказів; (ii) чи були показання відсутнього свідка єдиною або вирішальною підставою для засудження обвинуваченого; (iii) чи існували достатні врівноважуючі фактори, у тому числі вагомими процесуальні гарантії, здатні компенсувати незручності, спричинені стороні захисту в результаті допуску доказу та забезпечити, щоб судовий розгляд у цілому був справедливим.

ККС вважав, що в обставинах цього провадження неможливість забезпечити явку свідків в судове засідання для допиту мало об'єктивні причини. Так, двоє свідків перебувають на службі в ЗСУ, а третій свідок виїхав за кордон, що підтверджується відповідними документами, які містяться в матеріалах справи. ККС не вбачав у матеріалах провадження ознак того, що суд першої інстанції не доклав зусиль для забезпечення явки вказаних свідків. Таким чином, ККС вважав, що існували поважні причини їх відсутності.

У той же час ККС зазначив, що двоє свідків, які були пасажирами в автомобілі засудженого, повідомили, що під час руху за дорогою не слідували, так як переглядали свої мобільні телефони; в якому місці і за яких обставин відбулось зіткнення вказати не можуть. Таким чином, їхні показання мають дуже низьку доказову цінність для доведення або спростування версії сторони захисту. За таких обставин ККС відхилив цей довід сторони захисту.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 14.11.2023 у справі № 442/3434/21 (провадження № 51-3487км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115102913>.

3. Фіксування кримінального провадження

3.1. Додатки до протоколів

3.1.1. Положення ч. 3 ст. 105 КПК не вимагають, щоб додатки до протоколів були засвідчені підписами всіх перелічених у цій нормі суб'єктів. За змістом цієї статті, додаток до протоколу має бути засвідчений одним з перелічених у цій статті суб'єктів. Також не виключається можливість засвідчення додатка кількома суб'єктами з перелічених у цій статті

Обставини справи: особа визнана винуватою за вчинення крадіжок, у тому числі повторно, з проникненням в житло та салон автомобіля. Визнаючи особу винуватою суд, крім іншого, урахував як допустимий доказ протокол огляду місця події з фототаблицями до нього.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватою і засудив особу за ч. 2 ст. 185; ч. 3 ст. 185 КК.

Апеляційний суд залишив без зміни цей вирок.

У касаційній скарзі захисник стверджує про недопустимість як доказу протоколу огляду місця події, оскільки фототаблиці до цього протоколу не засвідчені підписами понятих і слідчого, а в самому протоколі слідчої дії не зазначено, що фототаблиці є додатком до протоколу.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС указав, що у ч. 3 ст. 105 КПК законодавець, не використовуючи сурядні сполучники, перелічує суб'єктів, які мають своїм підписом засвідчити додатки до протоколів. При цьому наявний безсполучниковий зв'язок у цій синтаксичній конструкції речення вказує на те, що закон у даному випадку не вимагає, щоб одразу всі перелічені суб'єкти засвідчували відповідні додатки. Навпаки, за змістом цієї статті, додаток до протоколу має бути засвідчений або слідчим, або прокурором, або

спеціалістом, або іншими особами, які брали участь у виготовленні та/або вилученні таких додатків (хоча це не виключає й можливості засвідчення додатку кількома особами).

ККС перевірів, що, фототаблиця до протоколу огляду місця події була засвідчена підписом спеціаліста – криміналіста, який її виготовив, а тому, всупереч твердженням захисника, порушень вимог КПК у цьому випадку допущено не було.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 01.11.2023 у справі № 347/222/21 (провадження № 51-5145км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114726892>.

4. Процесуальні витрати

4.1. Витрати на правову допомогу

4.1.1. У разі ухвалення обвинувального вироку витрати на правову допомогу підлягають стягненню з обвинуваченого та не можуть бути розподілені між страховою компанією і обвинуваченим

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватим і засудив особу за ч. 1 ст. 286 КК.

Також суд частково задовольнив цивільний позов потерпілої і постановив стягнути на її користь із обвинуваченого 16 000 грн на відшкодування моральної шкоди та 7000 грн – витрат на правову допомогу, а з страхової компанії – 45 397,2 грн на відшкодування матеріальної шкоди, 2269,86 грн – моральної шкоди та 13 000 грн – витрат на правову допомогу.

Апеляційний суд залишив без зміни вирок місцевого суду у цій частині.

У касаційній скарзі представник цивільного відповідача страхової компанії зазначає про безпідставність стягнення із компанії на користь потерпілої витрат, здійснених нею на правову допомогу.

Позиція ККС: змінено рішення судів попередніх інстанцій, виключено рішення про стягнення витрат потерпілої на правову допомогу із страхової компанії та стягнуто з засудженого на користь потерпілої процесуальні витрати на правову допомогу в розмірі 20 000 грн.

Обґрунтування позиції ККС: ККС указав, що за вимогами ч. 1 ст. 124 КПК на підозрюваного, обвинуваченого покладається обов'язок відшкодування документально підтверджених процесуальних витрат, зокрема, і виплати, пов'язані з правовою допомогою представника потерпілого.

Проте апеляційний суд, залишивши без змін рішення місцевого суду про стягнення зазначених витрат відповідно до ч. 2 ст. 137 ЦПК у порядку розподілу між страховою компанією і обвинуваченим, не зважив на те, що ці положення суперечать ч. 1 ст. 124 КПК, якими передбачено, що такі витрати у разі ухвалення обвинувального вироку суд стягує з обвинуваченого.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 02.11.2023 у справі № 686/28824/21 (провадження № 51-2059 км 23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114796501>

5. Відшкодування (компенсація) шкоди у кримінальному провадженні, цивільний позов, виплата винагороди викривачу

5.1. Відшкодування (компенсація) шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю

5.1.1. Звернення до суду, викладене у формі заяви, про відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури й суду, має розглядатися в порядку цивільного судочинства

Обставини справи: вироком місцевого суду, залишеним без зміни ухвалою апеляційного суду, особу визнано невинуватою у пред'явленому обвинуваченні у скоєнні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 140 КК, та виправдано у зв'язку з недоведеністю в її діях складу кримінального правопорушення.

Ця особа у порядку кримінального судочинства звернулася до суду із заявою про стягнення в порядку відшкодування шкоди, завданої незаконними діями органів досудового розслідування, з Державного бюджету України витрат за надання правової допомоги.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд ухвалою задовольнив заяву особи та постановив стягнути з Державного казначейства України, за рахунок коштів Державного бюджету України, на користь особи 92 009 грн витрат за надання правової допомоги.

Апеляційний суд залишив без зміни цю ухвалу.

У касаційній скарзі прокурор, крім іншого, стверджує, що заяву особи розглянуто в кримінальному судочинстві, а не в цивільному, як це передбачено законодавством, що є порушенням статей 19, 1176 ЦК та суперечить практиці, викладеній в постановках ВП від 20.03.2019 (справа № 686/1049/18) та від 21.11.2018 (справа № 146/1091/17).

Позиція ККС: скасовано рішення судів попередніх інстанцій і призначено новий розгляд у суді першої інстанції в порядку цивільного судочинства.

Обґрунтування позиції ККС: ККС указав, що законодавством чітко визначено порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури та суду.

Конкретних вимог до форми звернення до суду для відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду, законом не передбачено. Тому, звернення у формі заяви, є допустимим.

ККС зазначив, що процесуальний порядок розгляду заяви визначається Законом № 266/94-ВР, виходячи з системного аналізу якого, а також практики ВС, порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду, здійснюється саме в порядку цивільного судочинства.

ККС указав, що відмовивши за заявою особи у відкритті провадження в порядку цивільного судочинства, суд першої інстанції, неправильно спрямував її розгляд в порядку кримінального судочинства, що суперечить вищенаведеним вимогам закону і є підставою для скасування судових рішень.

Однак закриття провадження за такою заявою та змушення особи звернутись повторно до суду із аналогічною заявою є нелогічним та буде обмежувати її право на доступ до суду. Крім того помилка у визначені юрисдикції виникла не з її вини.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 02.11.2023 у справі № 202/6896/22 (провадження № 51-2357км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114726951>.

II. ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ

6. Загальні положення досудового розслідування

6.1. Строки досудового розслідування

6.1.1. Факт скасування слідчим суддею повідомлення про підозру зупиняє перебіг строку досудового розслідування. Тому у строк досудового розслідування не включається період із дня постановлення слідчим суддею ухвали про скасування повідомлення про підозру до дня скасування судом апеляційної інстанції вказаної ухвали слідчого судді

Обставини справи: 20.02.2019 до ЄРДР окремо внесені відомості щодо вчинених кримінальних правопорушень за ч. 3 ст. 185, ч. 5 ст. 185 КК. 21.02.2019 особі повідомлено про підозру одразу у двох кримінальних провадженнях (за ч. 3 ст. 185 КК та за ч. 5 ст. 185 КК) і в цей же день ці кримінальні провадження були об'єднані. 19.04.2019 строк досудового розслідування в об'єднаному провадженні було продовжено до 21.05.2019.

10.05.2019 слідчий суддя скасував повідомлення про підозру.

11.06.2019 апеляційний суд скасував ухвалу слідчого судді.

31.08.2019 прокурор отримав ухвалу апеляційного суду, повідомив особу про підозру, склав обвинувальний акт, вручив його підозрюваному та направив цей акт до суду.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд ухвалою закриття щодо особи кримінальне провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку з закінченням строків досудового розслідування.

Апеляційний суд залишив без зміни зазначену ухвалу місцевого суду.

У касаційній скарзі прокурор, не погоджуючись із судовими рішеннями якими закрито кримінальне провадження, зазначає, що строк із 10.05.2019 (коли слідчий суддя скасував повідомлення про підозру) до 31.08.2019 (коли прокурор отримав ухвалу апеляційного суду про скасування ухвали слідчого судді) не слід урахувувати у строк досудового розслідування.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС указав, що факт скасування слідчим суддею повідомлення про підозру очевидно має припиняти (зупиняти) перебіг указанного строку досудового розслідування. Питання лише полягає в тому, коли припиняється перебіг такого строку – з дня постановлення ухвали слідчим суддею чи з дня набрання нею законної сили.

ККС проаналізував положення ч. 2 ст. 400 КПК (в редакції, що діяла на час постановлення ухвали слідчого судді) та зробив висновок, що ухвала слідчого судді підлягала негайному виконанню, не дивлячись на те, що вона не набрала законної сили у зв'язку з її оскарженням в апеляційному порядку. А отже з 10.05.2019 перебіг строку досудового розслідування, передбачений у ч. 3 ст. 219 КПК, зупинився.

Тим не менше, оскільки ухвала слідчого суддів була скасована в апеляційному порядку, а за змістом ч. 4 ст. 532 КПК судові рішення суду апеляційної та касаційної інстанцій набирають законної сили з моменту їх проголошення, указаний вище строк досудового розслідування відновив свій перебіг.

Також ККС не залишив поза увагою, те що прокурор не брав участі в судовому засіданні в суді апеляційної інстанції 11.06.2019 та отримав ухвалу суду апеляційної інстанції від 11.06.2019 лише 31.08.2019. Однак, ККС зазначив, що у своїй касаційній скарзі прокурор не заявляє про те, що він не був повідомлений про це судові засідання. А оскільки апеляційний перегляд здійснювався за апеляційною скаргою прокурора, він мав вживати розумних заходів для того, щоб стежити за результатами апеляційного провадження та не порушити визначений законом строк досудового розслідування.

ККС дійшов висновку, що суди нижчих інстанцій помилково врахували період з 10.05.2019 до 11.06.2019 у строк досудового розслідування, передбачений ч. 3 ст. 219 КПК. Однак це не перешкодило судам постановити законне та справедливе рішення, адже після 11.06.2019 строк досудового розслідування продовжив свій перебіг і був порушений стороною обвинувачення. Тому існували підстави для закриття кримінального провадження.

Постанова колегії суддів Третньої судової палати ККС ВС від 08.11.2023 у справі № 369/11708/19 (провадження № 51-5156км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114928960>.

7. Слідчі (розшукові) дії

7.1. Слідчий експеримент

7.1.1. Проведення слідчого експерименту у формі, що не містить ознак відтворення дій, обстановки, обставин події, проведення дослідів чи випробувань, а посвідчує виключно проголошення підозрюваним зізнання у вчиненні кримінального правопорушення з метою його процесуального

закріплення, належить розцінювати як допит, що не має в суді доказового значення з огляду на зміст ч. 4 ст. 95 КПК

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватою і засудив особу за ч. 1 ст. 121 КК.

Ухвалюючи обвинувальний вирок, суд урахував як доказ протокол слідчого експерименту за участю потерпілого.

Апеляційний суд залишив без зміни вирок місцевого суду.

У касаційній скарзі захисник зазначає про невідповідність протоколу слідчого експерименту за участі потерпілого вимогам ст. 240 КПК.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС зазначив, що проведення слідчого експерименту у формі, що не містить ознак відтворення дій, обстановки, обставин події, проведення дослідів чи випробувань, а посвідчує виключно проголошення підозрюваним зізнання у вчиненні кримінального правопорушення з метою його процесуального закріплення, належить розцінювати як допит, що не має в суді доказового значення з огляду на зміст ч. 4 ст. 95 КПК.

ККС перевірів, що під час проведення зазначеної слідчої дії, її учасники пройшли до кафе-бару, відповідно до пояснень потерпілого, він детально відтворив подію конфлікту та бійки між ним та засудженим, вказав хто, як і куди наносив удари.

ККС дійшов висновку, що доводи захисника про недопустимість як доказу протоколу слідчого експерименту є безпідставними, оскільки ґрунтуються на його суб'єктивній оцінці та не відповідають даним, наявним у досліджених доказах. Слідча дія проведена згідно з вимогами ст. 240 КПК, а складений за результатами її проведення протокол відповідає приписам статей 104, 105 КПК.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 22.11.2023 у справі № 368/286/21 (провадження № 51-4868км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115202039>.

7.2. Підстави проведення експертизи

7.2.1. При вирішенні питання стосовно компетенції установи, яка проводить експертизу і є державною в розумінні ст. 7 Закону України «Про судову експертизу», слід виходити не з організаційно-правової форми здійснення нею діяльності або форми її власності, а зі сфери управління її діяльністю та організації державного контролю

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватою і засудив особу за ч. 2 ст. 156 КК.

Ухвалюючи обвинувальний вирок суд урахував як доказ висновок судово-психіатричного експерта.

Апеляційний суд залишив без зміни вирок місцевого суду.

У касаційній скарзі засуджений вважає безпідставним обґрунтування його винуватості даними висновку судово-психіатричного експерта. Мотивує тим, що цей висновок надано Київським міським центром судово-психіатричної

експертизи, організаційно-правова форма якого є «Комунальна організація», що не надає права проводити судово-психіатричні експертизи в сфері спеціальної медицини.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС зазначив, що саме держава в особі її центрального органу виконавчої влади – МОЗ здійснює владні повноваження стосовно закладів, які вправі проводити судово-медичні та судово-психіатричні експертизи.

Таким чином, при вирішенні питання стосовно компетенції установи, яка проводить експертизу і є державною в розумінні ст. 7 Закону «Про судову експертизу», слід виходити не з організаційно-правової форми здійснення нею діяльності або форми її власності, а з сфери управління її діяльністю та організації державного контролю.

Вказана позиція висловлена у постанові колегії суддів Третьої судової палати ККС від 30.03.2020 в справі № 462/3998/19.

Як убачається з висновку експерта, судово-психіатрична експертиза проводилась Київським міським центром судово-психіатричної експертизи, який заснований на комунальній власності територіальної громади м. Києва та підпорядкований Департаменту охорони здоров'я виконавчого органу Київської міської ради (Київська міська державна адміністрація) і належить до сфери управління саме МОЗ.

З огляду на викладене, ККС дійшов висновку, що доводи касаційної скарги засудженого про те, що судово-психіатрична експертиза у даному кримінальному провадженні була проведена у неналежній експертній установі, необґрунтовані.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 28.11.2023 у справі № 755/14625/21 (провадження № 51-3216км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115376628>.

8. Негласні слідчі (розшукові) дії

8.1. Фіксація ходу й результатів негласних слідчих (розшукових) дій

8.1.1. У протоколі, що складений за результатами проведення негласних слідчих (розшукових) дій, не зазначаються ідентифікуючі ознаки аудіо-, відеозаписувальних технічних засобів, їхні характеристики, носії інформації, умови і порядок їх використання, оскільки право на обмеження розкриття в кримінальному провадженні відомостей, визначених ст. 246 КПК, обумовлено віднесенням їх до державної таємниці та потребою зберігати таємні методи розслідування злочинів

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватим і засудив помічника оперуповноваженого сектору карного розшуку за ч. 1 ст. 368 КК.

Ухвалюючи обвинувальний вирок суд урахував протоколи, складені за результатами проведення НСРД.

Апеляційний суд залишив без зміни вирок місцевого суду.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що апеляційний суд не перевіряв твердження про недопустимість протоколів, складених за результатами проведення НСРД.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС зазначив, що спростовуючи твердження сторони захисту про безпідставне покладення в основу вироку доказів, отриманих за результатами проведення НСРД, через те, що в протоколах про їх проведення не зазначено ідентифікуючих ознак аудіо-, відеозаписувальних технічних засобів, їхніх характеристик, носіїв інформації, умов і порядку їх використання, суд апеляційної інстанції правильно вказав, що на підставі ч. 1 ст. 246 КПК відомості про факт та методи проведення НСРД не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом.

ККС дійшов висновку, що апеляційний суд слушно резюмував, що право на обмеження розкриття в кримінальному провадженні відомостей, визначених ст. 246 КПК, обумовлено віднесенням їх до державної таємниці та потребою зберігати таємні методи розслідування злочинів. Отже, не суперечить положенням КПК незазначення відомостей щодо назви спеціальної техніки та порядку її застосування в ході проведення НСРД щодо помічника оперуповноваженого, ураховуючи, що такі відомості призначені для негласного отримання інформації, є державною таємницею й стосуються не тільки цього кримінального провадження, а їх розголошення без належних і обґрунтованих підстав загрожує національним інтересам та безпеці, поняття й ознаки яких визначені в Законі «Про національну безпеку України».

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 16.11.2023 у справі № 629/4665/15-к (провадження № 51-2821км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115061801>.

8.2. Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій в інших цілях або передання інформації

8.2.1. Якщо у кримінальному провадженні отримано дозвіл слідчого судді на збирання інформації шляхом проведення негласних слідчих (розшукових) дій, то при об'єднанні цього провадження з іншим кримінальним провадженням немає потреби в дозволі слідчого судді на використання такої інформації в об'єднаному кримінальному провадженні. Така потреба виникає лише у випадку, коли цю інформацію необхідно використати в іншому кримінальному провадженні, не об'єднаному з тим, у якому надавався дозвіл на проведення негласних слідчих (розшукових) дій

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: ВАКС визнав винуватою і засудив посадову особу за ч. 2 ст. 15 - ч. 4 ст. 190; ч. 4 ст. 27, ч. 2 ст. 15 - ч. 1 ст. 369 КК.

Апеляційна палата ВАКС залишила без зміни цей вирок.

У касаційній скарзі захисник посилається на незаконність використання без дозволу слідчого судді результатів НСРД, здобутих в іншому кримінальному провадженні.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС перевірів, що 17.07.2020 в ЄРДР було зареєстровано одне кримінальне провадження щодо посадової особи за ознаками злочину, передбаченого ч. 4 ст. 27, ч. 2 ст. 15 - ч. 1 ст. 369 КК. Під час досудового розслідування цього кримінального провадження були виявлені обставини, які свідчили про можливе вчинення посадовою особою іншого кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 15 - ч. 4 ст. 190 КК, і за цим фактом до ЄРДР були внесені відомості про інше кримінальне провадження.

Надалі матеріали обох кримінальних проваджень були об'єднані.

ККС указав, що за таких обставин суд першої інстанції дійшов правильного висновку про помилковість тверджень захисника щодо незаконного використання у одному кримінальному провадженні доказів одержаних під час проведення НСРД у іншому кримінальному провадженні, оскільки у подальшому вони були об'єднані в одне провадження і в такому випадку дозволу слідчого судді в порядку ст. 257 КПК на їх використання в об'єднаному кримінальному провадженні не потрібно.

ККС констатував, що у разі об'єднання кримінальних проваджень потреби у дозволі слідчого судді на її використання немає, оскільки наданий раніше дозвіл слідчого судді на збирання і використання такої інформації вже існує в одному об'єднаному кримінальному провадженні. Така потреба виникає лише у випадку, коли цю інформацію необхідно використати в іншому кримінальному провадженні не об'єднаному з тим, у якому надавався дозвіл на проведення НСРД.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 02.11.2023 у справі № 991/10566/20 (провадження № 51-4240км22) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115127015>.

9. Інші види негласних слідчих (розшукових) дій

9.1. Контроль за вчиненням злочину

9.1.1. Сторона захисту має право реалізувати свої процесуальні права, у тому числі право на доступ до матеріалів, які могли підтвердити позицію захисту про провокацію кримінального правопорушення. Наслідок поведінки сторони, яка своїми діями унеможливила або значно ускладнила дослідження важливих доказів судом, має тлумачитися на користь протилежної сторони, щоб не заохочувати сторону до використання таких прийомів

Обставини справи: генеральний директор підприємства запропонував і передав голові ДАЗВ неправомірну вигоду за призначення премій за 4 квартал 2019 року і за підсумками роботи за 2019 рік.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: вироком ВАКС генерального директора підприємства визнано винуватим і засуджено за ч. 4 ст. 369 КК.

Апеляційна палата ВАКС залишила цей вирок без зміни.

У касаційних скаргах, серед іншого, сторона захисту стверджувала, що вона була позбавлена можливості доводити провокацію, оскільки сторона обвинувачення не забезпечила доступ до матеріалів, які могли підтвердити позицію захисту.

Позиція ККС: скасовано ухвалу Апеляційної палати ВАКС і призначено новий розгляд провадження в суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС відзначив, що один з доводів сторони захисту в касаційній скарзі зводиться до того, що їй не була забезпечена можливість довести або спростувати факти, які могли б свідчити про провокацію злочину: а саме обставини, які могли дати відповідь на питання, чи була пропозиція надати хабар зроблена засудженим неспровоковано або ця пропозиція, якщо вона була, зроблена у відповідь на явну чи завуальовану вимогу надати хабар. Сторона захисту послідовно стверджувала, що засуджений був спровокований вести розмови про передачу хабаря поведінкою голови ДАЗВ, яка діяла під контролем органу розслідування.

В контексті доводів про провокацію було важливо встановити, чи діяла голова ДАЗВ за власною ініціативою, чи під контролем і в співпраці з органом розслідування.

ККС зазначив, що вирішення цього питання вимагало дослідження широкого кола обставин, для доведення та спростування яких сторони мають отримати якнайширші можливості. Суд, вирішуючи питання щодо надання доступу до матеріалів, який вимагала сторона захисту, мав також прийняти до уваги, чи існували у сторони захисту інші способи доводити або спростовувати обставини, важливі в контексті її позиції.

ККС указав, що сторона обвинувачення представила суду фрагмент обміну повідомленнями у месенджері між засудженим і головою ДАЗВ, з якого можна зробити висновок про те, що цей месенджер був один з каналів спілкування між ними. Сторона захисту стверджувала, що листування не обмежувалося лише цим фрагментом і містило інформацію, яка у сукупності з іншими обставинами справи доводила підбурювання з боку голови ДАЗВ до розмов, що стосуються отримання нею хабаря від засудженого.

Сторона обвинувачення не надала будь-яких пояснень, чому фіксація переписки між засудженим і головою ДАЗВ обмежилася лише цим фрагментом. Крім того, сторона обвинувачення, не зафіксувавши повну інформацію про це листування, не забезпечила також збереження цієї інформації іншим чином, наприклад, вилучивши цей телефон і убезпечивши його від доступу сторонніх осіб.

Залишаючи осторонь питання достовірності фрагменту спілкування, довільно вирваного з контексту стороною обвинувачення, ККС вважає, що слід

було прийняти до уваги також те, що сторона обвинувачення не забезпечила збереження цього ж листування на телефоні засудженого.

Таким чином, своїми діями сторона обвинувачення створила та/або сприяла створенню обставин, через які обмін повідомленнями між засудженим і головою ДАЗВ в повному обсязі став недоступним для сторони захисту.

Наслідок поведінки сторони, яка своїми діями унеможливила або значно ускладнила дослідження важливих доказів судом, має тлумачитися на користь протилежної сторони, щоб не заохочувати сторону до використання таких прийомів.

Тому втрата стороною захисту внаслідок дій сторони обвинувачення можливості представити суду повний обмін повідомленнями між засудженим і головою ДАЗВ безумовно мала бути прийнята до уваги при вирішенні клопотань про доступ до матеріалів.

Крім того, ККС нагадав, що в контексті дослідження питання провокації важливо також встановити, чи мали до проведення спеціальної операції органи розслідування надійну інформацію щодо злочинної діяльності особи, щодо якої проводиться така операція. Надійність інформації має оцінювати виходячи з сукупності факторів, у тому числі надійності інформатора, підтвердження повідомлення інформатора іншими обставинами, встановленими з незалежних джерел тощо. Оскільки у справі немає підтверджень того, що НАБУ перевірило надійність повідомлення голови ДАЗВ, тому матеріали, доступ до яких вимагала сторона захисту, могли мати значення для вирішення важливих в контексті цієї справи питань.

ККС не вважає переконливими посилання суду на те, що документи, доступ до яких вимагала сторона захисту, містять відомості, що становлять державну таємницю. Володілець цієї інформації не заявляв про таємність цих документів, тому висновок суду про їх таємність не ґрунтується на встановлених фактах.

На підставі викладеного ККС зазначив, що хоча суди попередніх інстанцій здійснили аналіз того, чи не були дії засудженого зумовлені провокацією, цей аналіз ґрунтується на відомостях, отриманих в умовах, коли стороні захисту не були надані адекватні можливості доводити важливі обставини в контексті цього питання.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 21.11.2023 у справі № 991/722/21 (провадження № 51-1164км21) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115409309>.

10. Повідомлення про підозру

10.1. Вручення письмового повідомлення про підозру

10.1.1. Вручення повідомлення про підозру близьким родичам у разі смерті особи до офіційного набуття нею процесуального статусу підозрюваного має об'єктивно вимушений характер та водночас надає реальну процесуальну можливість близьким родичам заперечувати проти закриття кримінального

провадження і відстоювати добре ім'я померлого шляхом ініціювання реабілітаційної процедури

Обставини справи: вироком місцевого суду особу визнано винуватою і засуджено за ч. 2 ст. 286 КК, без призначення покарання, оскільки обвинувачений помер до ухвалення вироку.

Апеляційний суд скасував цей вирок на підставі ч. 2 ст. 404 КПК і закриття кримінальне провадження щодо особи за ч. 2 ст. 286 КК на підставі п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК.

У касаційній сказі захисник стверджує, що повідомлення про підозру вручено дружині померлого, а обвинувальний акт – батьку, що є порушенням вимог кримінального процесуального закону.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС указав, що передбачена статтями 276, 278 КПК процедура повідомлення про підозру включає два основних етапи: складання письмового повідомлення про підозру, яке, серед інших підстав, здійснюється у випадку наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення, та вручення письмового повідомлення про підозру.

Відступ від встановленої законом процесуальної форми повідомлення про підозру, а саме вручення його близьким родичам у разі смерті особи до офіційного набуття нею процесуального статусу підозрюваного, має з одного боку об'єктивно вимушений характер, а з іншого - надає реальну процесуальну можливість близьким родичам заперечувати про закриття кримінального провадження з підстави, передбаченої п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК, і відстоювати добре ім'я померлого шляхом ініціювання реабілітаційної процедури, що і відбувалося у цьому кримінальному провадженні.

ККС перевірів, що прокурор просив суд закрити вказане кримінальне провадження відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК, однак батько померлого подав заяву щодо реабілітації останнього, а тому саме батьку був вручений обвинувальний акт.

З огляду на зазначене, колегія суддів вважає необґрунтованими доводи захисника щодо порушення вимог кримінального процесуального закону при врученні повідомлення про підозру дружині померлого, а обвинувального акту – батьку, враховуючи, що останній є особою, яка подала заяву про реабілітацію померлого.

Постанова колегії суддів Третньої судової палати ККС ВС від 22.11.2023 у справі № 607/4093/20 (провадження № 51-2341км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115238881>.

11. Закінчення досудового розслідування

11.1. Закриття кримінального провадження та провадження щодо юридичної особи

11.1.1. Ухвала суду про відмову в закритті кримінального провадження не може бути оскаржена в апеляційному порядку, оскільки положеннями ч. 11 ст. 284 КПК передбачено можливість оскарження тільки ухвали про закриття кримінального провадження

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: ВАКС ухвалою відмовив в задоволенні клопотання захисника обвинуваченого про закриття кримінального провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК.

Апеляційна палата ВАКС відмовила у відкритті провадження за апеляційною скаргою захисника.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвалу апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС перевірів, що оскаржена ухвала про відмову в задоволенні клопотання захисника обвинуваченого про закриття кримінального провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК постановлена під час судового провадження до прийняття одного із судових рішень, передбачених ч. 1 ст. 392 КПК.

ККС указав, що положеннями ч. 11 ст. 284 КПК передбачено можливість оскарження саме ухвали про закриття кримінального провадження. Водночас зазначеною нормою не передбачено апеляційного оскарження судового рішення, яким відмовлено в закритті кримінального провадження. З огляду на це, ККС погодився з висновком Апеляційної палати ВАКС про те, що ухвала ВАКС є рішенням, яке не може бути оскаржено в апеляційному порядку.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 23.11.2023 у справі № 991/747/20 (провадження № 51-1016км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115238854>.

11.2. Відкриття матеріалів іншій стороні

11.2.1. Долучення стороною обвинувачення до матеріалів досудового розслідування ухвали слідчого судді, якою надано дозвіл на використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій з іншого кримінального провадження, під час проведення якої були виявлені ознаки кримінального правопорушення, яке розслідується в цьому кримінальному провадженні, свідчить про дотримання вимог ч. 12 ст. 290 КПК та є достатньою правовою підставою для використання результатів НСРД навіть за відсутності в матеріалах кримінального провадження ухвали слідчого судді про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: вироком місцевого суду одну особу визнано невинуватою у пред'явленому обвинуваченні за ч. 1 ст. 366 КК та виправдано на підставі п. 1 ч. 1 ст. 373 КПК.

Цим же вироком іншу особу визнано невинуватою у пред'явленому обвинуваченні за ч. 4 ст. 27, ч. 1 ст. 366 КК та виправдано на підставі п. 1 ч. 1 ст. 373 КПК.

Апеляційний суд залишив без зміни вирок місцевого суду.

У касаційній скарзі прокурор не погодився із мотивами суду щодо визнання недопустимим доказом протоколу за результатами НСРД та додатку до нього – магнітного носія інформації, оскільки у матеріалах кримінального провадження наявне клопотання та відповідна ухвала суду апеляційної інстанції про надання дозволу на використання результатів НСРД в іншому кримінальному провадженні, що відповідає вимогам статей 86, 257 КПК.

Позиція ККС: скасовано ухвалу суду апеляційної інстанції і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС перевірів, що у матеріалах кримінального провадження наявне клопотання прокурора та ухвала слідчого судді апеляційного суду, якою надано дозвіл на використання результатів НСРД, проведених у одному кримінальному провадженні, а саме результатів зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж із мобільного телефону та додатки до протоколу на матеріальних носіях у іншому кримінальному провадженні. Вказане клопотання прокурора та ухвалу слідчого судді апеляційного суду долучено до матеріалів кримінального провадження та відкрито стороні захисту на підставі ст. 290 КПК.

Висновок щодо застосування норм права, передбачених ч. 1 ст. 257 та ч. 12 ст. 290 КПК у їх взаємозв'язку зі ст. 86 КПК:

«Долучення стороною обвинувачення до матеріалів досудового розслідування при виконанні вимог ст. 290 КПК ухвали слідчого судді, якою надано дозвіл на використання результатів НСРД з іншого кримінального провадження, в ході проведення якої були виявлені ознаки кримінального правопорушення, яке розслідується у даному кримінальному провадженні, свідчить про виконання органом досудового розслідування в повному обсязі положень ч. 12 ст. 290 КПК та є достатньою правовою підставою для використання результатів НСРД, навіть за відсутності в матеріалах кримінального провадження ухвали слідчого судді про надання дозволу на проведення вказаної НСРД».

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 08.11.2023 у справі № 465/2671/17 (провадження № 51-3839км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114849120>.

III. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ В СУДІ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ

12. Судовий розгляд

12.1. Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження

12.1.1. Проведення судового засідання в режимі відеоконференції є одним із видів участі особи в судовому засіданні, оскільки вона має можливість

у режимі реального часу сприймати те, що відбувається під час судового розгляду, вчасно реагувати на будь-які слова чи дії учасників, висловлювати власну позицію, ставити запитання та користуватися всіма правами, передбаченими законом

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватою та засудив особу за ч. 1 ст. 121 КК.

Апеляційний суд залишив без зміни вирок місцевого суду.

У касаційній скарзі засуджений зазначає, що судом апеляційної інстанції не було забезпечено його участь в судовому засіданні безпосередньо в залі суду.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС перевірів, що засуджений, який утримувався під вартою в слідчому ізоляторі, не погоджується з вирок суду першої інстанції, подав на нього апеляційну скаргу. При цьому клопотання про забезпечення його безпосередньої участі в судовому засіданні в залі суду ним заявлено не було.

Ураховуючи викладене, в умовах правового режиму воєнного стану, апеляційний суд виніс ухвалу про проведення судового засідання за участю засудженого дистанційно у режимі відеоконференції з приміщення указанного слідчого ізолятора.

ККС зазначив, що проведення судового засідання у режимі відеоконференції є одним із видів участі особи в судовому засіданні, оскільки вона має можливість у режимі реального часу сприймати те, що відбувається під час судового розгляду, вчасно реагувати на будь-які слова чи дії учасників, висловлювати власну позицію, ставити запитання та користуватися усіма правами, передбаченими законом.

Прослуховуванням аудіозапису судового засідання суду апеляційної інстанції встановлено, що зв'язок був належної якості та давав можливість засудженому користуватися усіма своїми правами.

У касаційній скарзі засуджений не навів, яким саме чином проведення судового засідання у режимі відеоконференції перешкодило йому донести до колегії суддів свою позицію щодо своєї апеляційної скарги, а тому підстав вважати, що його права були порушені, немає.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 14.11.2023 у справі № 644/2494/20 (провадження № 51-433км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114994261>.

13. Судові рішення

13.1. Порядок ухвалення судових рішень, їх форма

13.1.1. Електронний примірник судового рішення виготовляється та підписується саме в день ухвалення такого рішення або виготовлення його повного тексту, а не безпосередньо суддею в нарадчій кімнаті, тому підписання

суддею повного тексту вироку КЕП після виходу з нарадчої кімнати не свідчить про порушення її таємниці та недотримання вимог ст. 371 КПК

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватою та засудив особу за ч. 3 ст. 309 КК.

Апеляційний суд скасував цей вирок у частині призначеного покарання та ухвалив у цій частині свій вирок.

У касаційній скарзі захисник зазначає, що повний текст вироку було підписано КЕП судді після виходу з нарадчої кімнати, що суперечить положенням ч. 2 ст. 371 КПК і свідчить про порушення таємниці нарадчої кімнати.

Позиція ККС: змінено вирок апеляційного суду та призначено особі покарання із застосуванням ст. 69 КК.

Обґрунтування позиції ККС: ККС указав, що системне тлумачення положень ч. 2 ст. 371 КПК та ч. 15 ст. 615 КПК свідчить про те, що ухвалення, складання та підписання тексту вироку здійснюється судом в нарадчій кімнаті. При цьому, положеннями кримінального процесуального закону не передбачено вимоги підписання вироку суду КЕП судді безпосередньо в нарадчій кімнаті.

Водночас, відповідно до ст. 1 розділу II Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень, затвердженого рішенням Вищої Ради Правосуддя від 19.04.2018 № 1200/0/15-18 «Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень» електронний примірник судового рішення виготовляється та підписується саме в день ухвалення такого рішення або виготовлення його повного тексту, а не безпосередньо суддею в нарадчій кімнаті.

За таких обставин доводи захисника про те, що судове рішення було підписано КЕП судді після виходу з нарадчої кімнати не спростовують того факту, що вирок місцевого суду в паперовому варіанті було підписано суддею власноруч в нарадчій кімнаті, а будь-яких інших обґрунтувань на підтвердження своєї позиції щодо порушення судом вимог ст. 371 КПК у касаційній скарзі не наведено.

Разом з цим ККС установив наявність підстав для застосування ст. 69 КК при призначенні особі покарання, а тому змінив вирок апеляційного суду.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 30.11.2023 у справі № 204/5042/22 (провадження № 51-1842км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115445689>.

13.2. Виправлення опісок й очевидних арифметичних помилок у судовому рішенні

13.2.1. Виправлення допущених у вироку опісок допускається, якщо це не стосується зміни суті судових рішень, тому вирішення питання щодо допущених місцевим судом порушень при заміні цивільного позивача не може бути здійснено шляхом постановлення ухвали про виправлення опіски, якою внесені зміни в резолютивну частину вироку

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватими та засудив двох осіб за ч. 5 ст. 27 - ч. 5 ст. 185; ч. 5 ст. 27 - ч. 2 ст. 361 КК. Також цим вироком вирішено цивільний позов.

В подальшому місцевий суд ухвалою виправив описку в мотивувальній та резолютивній частинах цього вироку, назву одного товариства замінив на назву іншого товариства, назву та ЄДРПОУ одного товариства замінив на назву та ЄДРПОУ іншого товариства.

Апеляційний суд залишив без зміни вирок суду першої інстанції.

У касаційних скаргах захисники стверджували, що ухвала про виправлення описки є незаконною та підлягає скасуванню, оскільки рішення про заміну цивільного позивача (одного товариства, яке ліквідовано без правонаступництва, та інше товариство, яке на жодній стадії провадження не визнавалось цивільним позивачем) не можна визнати виправленням описки.

Позиція ККС: скасовано ухвалу місцевого суду про виправлення описки. Скасовано вирок місцевого суду та ухвалу апеляційного суду у частині вирішення цивільного позову і призначено новий розгляд у суді першої інстанції в порядку цивільного судочинства.

Обґрунтування позиції ККС: ККС установив, що постановлена місцевим судом ухвала, якою внесено зміни у резолютивну частину вироку та замінено цивільного позивача, не ґрунтується на законі, оскільки виправлення допущених у вироку описок допускається, якщо це не стосується зміни суті судових рішень. Натомість вирішення питання щодо допущених місцевим судом порушень при заміні цивільного позивача не може бути виправлено шляхом внесення змін в резолютивну частину вироку.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 09.11.2023 у справі № 461/9543/20 (провадження № 51-4340км22) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114904806>.

IV. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ З ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ

14. Провадження в суді апеляційної інстанції

14.1. Право на апеляційне оскарження

14.1.1. Здійснення апеляційного перегляду судового рішення за апеляційною скаргою прокурора не може бути підставою для відмови у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою захисника, адже право одного учасника кримінального провадження на апеляційне оскарження не залежить від апеляційного оскарження іншим учасником того самого рішення і результатів за наслідками розгляду апеляційної скарги останнього, оскільки це право є індивідуальним та реалізовується конкретним учасником кримінального провадження на його власний розсуд

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд ухвалою закрив кримінальне провадження за обвинуваченням двох осіб у вчиненні

кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 307 КК, на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК.

Апеляційний суд за апеляційною скаргою прокурора переглянув цю ухвалу та залишив її без зміни.

В подальшому апеляційний суд на підставі ч. 4 ст. 399 КПК відмовив у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою захисника на указану вище ухвалу місцевого суду, оскільки відсутній предмет оскарження, а оскаржене судові рішення вже переглянуто судом апеляційної інстанції та залишено без зміни.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС указав на помилковість висновку апеляційного суду про відсутність предмету оскарження з огляду на те, що ухвала місцевого суду вже переглянута судом апеляційної інстанції та залишена без зміни.

ККС зазначив, що положення ч. 1 ст. 24 КПК у сукупності з ч. 11 ст. 284, п. 3 ч. 1 ст. 392 КПК свідчать про те, що оскаржувана захисником ухвала місцевого суду про закриття кримінального провадження належить до судових рішень, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку, тобто є предметом апеляційного перегляду.

Та обставина, що апеляційний суд здійснив перегляд судового рішення за апеляційною скаргою прокурора, за законом жодним чином не може бути підставою для відмови у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою захисника, адже право одного учасника кримінального провадження на апеляційне оскарження не залежить від апеляційного оскарження іншим учасником того самого рішення і результатів за наслідками розгляду апеляційної скарги останнього, оскільки це право є індивідуальним та реалізовується конкретним учасником кримінального провадження на його власний розсуд.

Натомість у цьому кримінальному провадженні суд апеляційної інстанції позбавив захисника права на апеляційне оскарження ухвали місцевого суду і безпідставно відмовив у відкритті апеляційного провадження за його апеляційною скаргою, пославшись на те, що ухвала суду першої інстанції вже була предметом апеляційного перегляду за апеляційною скаргою іншого учасника кримінального провадження, тобто відмовив у відкритті провадження з підстави, що не передбачена КПК.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 29.11.2023 у справі № 755/6538/19 (провадження № 51-94км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115409343>.

14.2. Порядок і строки апеляційного оскарження

14.2.1. Не є поважною причиною пропуску строку на апеляційне оскарження укладення із захисником договору про надання правової допомоги після

проголошення оскаржуваного судового рішення суду першої інстанції, але до закінчення строку, встановленого п. 2 ч. 2 ст. 395 КПК

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд відмовив у задоволенні подання державної установи виконання покарань про умовно-дострокове звільнення засудженого.

Апеляційний суд залишив без задоволення клопотання захисника засудженого про поновлення строку на апеляційне оскарження ухвали місцевого суду, встановленого п. 2 ч. 2 ст. 395 КПК, і повернув йому апеляційну скаргу разом із доданими матеріалами на підставі п. 4 ч. 3 ст. 399 КПК.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що строк апеляційного оскарження ухвали суду першої інстанції він пропустив із поважних причин, оскільки договір про надання правової допомоги було укладено з ним через п'ять днів після постановлення судового рішення, після чого він провів побачення з підзахисним, ознайомився із матеріалами кримінального провадження і тільки тоді подав апеляційну скаргу та заяву про поновлення строку на апеляційне оскарження.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвалу апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС перевірів, що ухвалу місцевого суду постановлено з викликом та за безпосередньою участю засудженого та захисника. Інший захисник, з яким укладено договір про правову допомогу, звернувся із апеляційною скаргою із пропуском передбаченого п. 2 ч. 2 ст. 395 КПК семиденного строку на апеляційне оскарження.

ККС зазначив, що, мотивуючи рішення щодо відсутності поважних причин пропуску захисником строку на апеляційне оскарження, апеляційний суд зазначив про те, що укладення із захисником договору про надання правової допомоги після проголошення оскаржуваного судового рішення суду першої інстанції не є поважною причиною пропуску строку на апеляційне оскарження. Крім того, апеляційний суд указав, що договір про надання правової допомоги з захисником було укладено в межах строку на апеляційне оскарження, що надавало йому можливість звернутись із апеляційною скаргою в межах передбаченого процесуальним законом строку та, у разі потреби, доповнити або змінити її в порядку ст. 403 КПК.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 07.11.2023 у справі № 317/1651/23 (провадження № 51-4210км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114796505>.

14.2.2. Для особи, яка тримається під вартою, строк на оскарження ухвали слідчого судді рахується з моменту вручення їй копії судового рішення незалежно від її участі в судовому засіданні в режимі відеоконференції

Обставини справи: слідчий суддя ухвалою від 21.02.2023 відмовив у задоволенні скарги особи на бездіяльність уповноважених осіб прокуратури, яка полягала у невнесенні до ЄРДР відомостей про кримінальні правопорушення. Цю ухвалу постановлено у режимі відеоконференції за участю скаржника, який утримувався у слідчому ізоляторі.

Не погоджуючись із ухвалою слідчого судді, скаржник 12.03.2023 подав апеляційну скаргу.

Позиція суду апеляційної інстанції: апеляційний суд повернув скаржнику його апеляційну скаргу на ухвалу слідчого судді, оскільки її подано після закінчення передбаченого законом строку на апеляційне оскарження судового рішення, при цьому скаржник не вказав, коли саме він отримав копію оскаржуваного рішення, і не заявив клопотання про поновлення цього строку відповідно до п. 4 ч. 3 ст. 399 КПК.

У касаційній скарзі скаржник заперечив пропуск строку на апеляційне оскарження ухвали слідчого судді.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС перевірів, що мотивами рішення суду апеляційної інстанції, було те, що оскаржувану ухвалу слідчого судді постановлено 21.02.2023 в присутності скаржника та його представника – адвоката, останній день для подачі апеляційної скарги цими особами з урахуванням положень п. 3 ч. 2 ст. 395 КПК припадав на 27.02.2023, але до суду її було подано 13.03.2023, тобто після спливу передбаченого законом п'ятиденного строку на апеляційне оскарження. Апеляційний суд зазначив, що особа, яка подала апеляційну скаргу, не вказала, коли саме вона отримала копію оскаржуваного судового рішення, і не заявила клопотання про поновлення цього строку.

ККС указав, що за даними матеріалів провадження, особа утримується під вартою у слідчому ізоляторі. Тому твердження особи в касаційній скарзі про те, що строк на апеляційне оскарження ухвали слідчого судді має рахуватися з дня отримання ним копії зазначеної ухвали, а не, як вирішив апеляційний суд, з дня оголошення цієї ухвали, є обґрунтованим.

За даними повідомлення з долученою до нього розпискою особи, яке надійшло на запит ВС з слідчого ізолятора, копія ухвали слідчого судді отримана особою 09.03.2023, що підтверджує доводи заявника в касаційній скарзі про те, що він подав апеляційну скаргу у визначений законом строк, щойно отримавши копію ухвали слідчого судді.

Зазначене свідчить про те, що апеляційний суд не з'ясував належним чином, коли особа отримала копію оскаржуваного рішення і чи дійсно вона не дотрималася встановленого строку на апеляційне оскарження.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 23.11.2023 у справі № 161/468/23 (провадження № 51-2950км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115238860>.

14.2.3. Для особи, поміщеної до закладу з надання психіатричної допомоги в умовах, що виключають її небезпечну поведінку, а надалі – стосовно якої застосовані примусові заходи медичного характеру, строк подачі апеляційної скарги обчислюється з моменту вручення їй копії судового рішення (ч. 3 ст. 395 КПК)

Обставини справи: ухвалою місцевого суду від 09.09.2021 за вчинення суспільно небезпечних діянь, що підпадають під ознаки діянь, передбачених ч. 2 ст. 15, п. 1 ч. 2 ст. 115; ч. 1 ст. 115 КК до особи застосовані примусові заходи медичного характеру у вигляді госпіталізації до закладу з надання психіатричної допомоги із суворим наглядом.

19.10.2021 заклад, у якому знаходилася указана особа, отримав цю ухвалу місцевого суду.

01.11.2021 особа подала апеляційну скаргу на ухвалу місцевого суду про застосування примусових заходів медичного характеру.

Позиція суду апеляційної інстанції: апеляційний суд повернув особі її апеляційну скаргу відповідно до п. 4 ч. 3 ст. 399 КПК.

У касаційній скарзі особа заперечила пропуск строку на апеляційне оскарження ухвали слідчого судді.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС указав, що особливостей порядку обчислення строку на апеляційне оскарження для особи, щодо якої вирішується питання про застосування примусових заходів медичного характеру, чинний КПК не містить, за винятком положень ст. 116 КПК, де особи, які перебувають у лікувально-профілактичному закладі охорони здоров'я чи закладі з надання психіатричної допомоги по суті прирівнюються до осіб, які тримаються під вартою.

У випадках, коли положення КПК не регулюють або неоднозначно регулюють питання кримінального провадження, застосовуються загальні засади кримінального провадження, визначені ч. 1 ст. 7 цього Кодексу (ч. 6 ст. 9 КПК).

ККС вважає, що у випадку визначення порядку обчислення строку на апеляційне оскарження судового рішення для особи, яка поміщена до закладу з надання психіатричної допомоги в умовах, що виключають її небезпечну поведінку, має застосовуватися аналогія права, про яку йдеться у зазначеній вище нормі.

Знаходження людини в умовах несвободи, є однією з тих ознак, яка споріднює осіб, які перебувають під вартою, з особами, поміщеними до закладу з надання психіатричної допомоги в умовах, що виключають її небезпечну поведінку.

ККС констатував, що для особи, поміщеної до закладу з надання психіатричної допомоги в умовах, що виключають її небезпечну поведінку, а у подальшому – стосовно якої застосовані примусові заходи медичного характеру, розповсюджуються правила ч. 3 ст. 395 КПК, що не було враховано апеляційним судом при вирішенні питання дотримання особою строку на апеляційне оскарження судового рішення.

Отже, для прийняття рішення щодо дотримання особою, яка поміщена до закладу з надання психіатричної допомоги в умовах, що виключають її

небезпечну поведінку, строків на апеляційне оскарження судового рішення необхідно з'ясувати, коли їй було вручено копію судового рішення, що оскаржується, а також встановити, коли вказана особа подала апеляційну скаргу.

У цьому провадженні апеляційний суд належним чином зазначених обставин не перевіряв, обмежившись лише посиланням на дату подання апеляційної скарги.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 24.11.2023 у справі № 241/667/21 (провадження № 51-5594км21) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115283226>.

14.3. Залишення апеляційної скарги без руху, її повернення або відмова у відкритті провадження

14.3.1. На стадії вирішення питання щодо наявності підстав для відкриття провадження за апеляційною скаргою апеляційний суд не вправі досліджувати матеріали кримінального провадження, фактично перевіряти обґрунтованість наведених в апеляційній скарзі доводів та робити висновки щодо законності оскарженого вироку, що підлягає перевірці під час проведення апеляційного розгляду

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, крім іншого, затвердив угоду про визнання винуватості, укладену між прокурором та обвинуваченим, відповідно до якої останнього визнано винуватим за ч. 1 ст. 240-1 КК, та призначено покарання у виді штрафу в розмірі 3 500 НМДГ, що становить 59 500 грн, а також вирішено питання щодо процесуальних витрат та речових доказів. Зокрема, на підставі ст. 100 КПК автомобіль марки «TOYOTA CAMRY», конфісковано (спеціальна конфіскація) в дохід держави як майно, використане як засіб вчинення кримінального провадження.

Апеляційний суд відмовив у відкритті провадження за апеляційною скаргою захисника.

У касаційній скарзі засуджений зазначає, що усупереч умовам угоди про визнання винуватості між ним та стороною обвинувачення, яка передбачала повернення йому автомобіля «TOYOTA CAMRY», суд першої інстанції, затвердивши угоду, ухвалив рішення про спеціальну конфіскацію зазначеного автомобіля. При цьому не надав оцінки наявним у матеріалах кримінального провадження даним про те, що цей автомобіль придбаний ним у шлюбі і належить на праві спільної сумісної власності йому та його дружині, щодо якої у справі немає даних про її обізнаність у незаконному використанні автомобіля, що згідно з ч. 9 ст. 100 КПК виключає його конфіскацію. Однак апеляційний суд зазначені обставини не перевіряв та дійшов передчасного висновку про дотримання судом першої інстанції вимог ст. 474 КПК при ухваленні вироку, яким затверджено угоду про визнання винуватості.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС установив, що, захисник, не погодившись із вироком суду, яким затверджено угоду про визнання винуватості, оскаржив його в апеляційному порядку з підстав порушення судом першої інстанції вимог ст. 472, ч. 7 ст. 474 КПК, зазначаючи, що усупереч умовам угоди про визнання винуватості, що передбачали повернення обвинуваченому автомобіля «TOYOTA CAMRY», який використовувався у злочинній діяльності, судом було застосовано до нього спеціальну конфіскацію.

Апеляційний суд на підставі ч. 4 ст. 399 КПК відмовив у відкритті провадження за апеляційною скаргою захисника, мотивуючи тим, що апеляційна скарга не містить передбачених процесуальним законом підстав, установлених п. 1 ч. 4 ст. 394 КПК, для оскарження вироку на підставі угоди про визнання винуватості. При цьому, перевіrivши матеріали провадження, апеляційний суд спростував доводи захисника, наведені у його скарзі, щодо порушення судом вимог ст. 474 КПК при ухваленні вироку, яким затверджено угоду про визнання винуватості, зокрема й зазначив, що умовами угоди не передбачено повернення обвинуваченому як власнику автомобіля «TOYOTA CAMRY».

ККС послався на 4 ст. 399, п. 1 ч. 4 ст. 394, ч. 1 ст. 472, п. 1 ч. 9 ст. 100, ч. 7 ст. 474 КПК і дійшов висновку, що суддя-доповідач апеляційного суду, усупереч вищевказаним вимогам процесуального закону, на стадії вирішення питання щодо наявності підстав для відкриття провадження за апеляційною скаргою, дослідивши матеріали кримінального провадження, фактично перевіriv обґрунтованість наведених в апеляційній скарзі доводів і зробив висновок щодо законності оскарженого вироку, що підлягає перевірці в ході проведення апеляційного розгляду, що серед іншого, потягло істотне порушення вимог кримінального процесуального закону.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 16.11.2023 у справі № 164/93/23 (провадження № 51-2126км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115061799>.

14.3.2. Якщо ухвала суду першої інстанції не підлягає оскарженню в апеляційному порядку, апеляційний суд повинен ухвалити рішення про відмову у відкритті апеляційного провадження, а не про повернення апеляційної скарги з підстав, передбачених п. 4 ч. 3 ст. 399 КПК

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд ухвалою відмовив в затвердженні угоди та повернув кримінальне провадження прокурору для продовження досудового розслідування.

Апеляційний суд ухвалою повернув прокурору його апеляційну скаргу на вищевказану ухвалу місцевого суду у зв'язку із пропуском строку на апеляційне оскарження і не порушенням питання про його поновлення.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвалу апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС перевіriv, що ухвала місцевого суду якою відмовлено у затвердженні угоди та повернуто кримінальне провадження прокурору для продовження досудового розслідування, не міститься в переліку,

визначеному ч. 4 ст. 314 КПК, та не підлягає оскарженню в апеляційному порядку, у зв'язку з чим апеляційний суд повинен був прийняти рішення про відмову у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою прокурора на таке рішення, замість повернення апеляційної скарги з підстав, передбачених п. 4 ч. 3 ст. 399 КПК.

Разом з тим, ККС вважає, що це порушення в цьому випадку не є істотним, оскільки апеляційна скарга була подана на рішення, яке не підлягає апеляційному оскарженню. Скасування такої ухвали в будь-якому разі не призведе до перегляду оскарженого рішення, оскільки при новому розгляді апеляційний суд повинен буде відмовити у відкритті апеляційного провадження.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 09.11.2023 у справі № 494/1330/22 (провадження № 51-1704км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114904783>.

14.3.3. Питання про поновлення строку на апеляційне оскарження вирішується судом, тобто колегіально у складі трьох суддів, а отже саме таким складом суду вирішується й питання про повернення скарги через відсутність підстав для поновлення зазначеного строку

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: слідчий суддя місцевого суду наклав арешт на нерухоме майно, а саме - житловий будинок, який належить особі.

Не погоджуючись з цим рішенням, представник особи-адвокат подав апеляційну скаргу з клопотанням про поновлення строку на апеляційне оскарження ухвали слідчого судді.

Суддя апеляційного суду ухвалою повернув адвокату його апеляційну скаргу на підставі п. 4 ч. 3 ст. 399 КПК.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС указав, що за правилом, передбаченим ч. 4 ст. 31 КПК, кримінальне провадження в апеляційному порядку здійснюється колегіально судом у складі не менше трьох суддів.

Виходячи з положень п. 4 ч. 3 ст. 399 КПК, питання про поновлення строку на апеляційне оскарження вирішується судом, тобто колегіально у складі трьох суддів, а отже саме таким складом суду вирішується й питання про повернення скарги через відсутність підстав для поновлення зазначеного строку.

Натомість оспорювану ухвалу всупереч законодавчим приписам було постановлено одноособово суддею-доповідачем.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 22.11.2023 у справі № 569/302/21 (провадження № 51-4305км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115202116>.

14.4. Межі перегляду судом апеляційної інстанції

14.4.1. Закриття кримінального провадження на підставі п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК, яка не є реабілітуючою, без ухвалення рішення щодо вироку, яким обвинуваченого було визнано невинуватим та виправдано у зв'язку

з відсутністю в його діянні складу кримінального правопорушення, є погіршенням становища особи, стосовно якої було ухвалено виправдувальний вирок

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав обвинуваченого невинуватим у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 368 КК, та виправдав у зв'язку з відсутністю в його діянні складу кримінального правопорушення.

Апеляційний суд закрит кримінальне провадження щодо обвинуваченого на підставі п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку з його смертю.

У касаційній скарзі захисник зазначає, що суд апеляційної інстанції, закриваючи кримінальне провадження на підставі п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку з смертю обвинуваченого, тобто з nereабілітуючих підстав, істотно порушив вимоги кримінального процесуального закону, оскільки фактично погіршив становище обвинуваченого, відносно якого було ухвалено виправдувальний вирок.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС указав, що під час розгляду апеляційної скарги прокурора на виправдувальний вирок щодо обвинуваченого, який помер, суд апеляційної інстанції зобов'язаний був виконати вимоги статей 370, 404, 419 КПК, надати мотивовані відповіді на доводи апеляційної скарги прокурора та постановити ухвалу, передбачену одним із пунктів 1, 2, 5 або 6 ст. 407 КПК з урахуванням вимог статей 284, 417 цього Кодексу.

Закриваючи кримінальне провадження на підставі п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК, яка не є реабілітуючою, без прийняття рішення щодо вироку, яким обвинуваченого було визнано невинуватим у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 368 КК, та виправдано у зв'язку з відсутністю в його діянні складу кримінального правопорушення, апеляційний суд фактично погіршив становище особи, стосовно якої було ухвалено виправдувальний вирок.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 07.11.2023 у справі № 569/1916/16-к (провадження № 51-1846км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114849067>.

14.5. Повноваження суду апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги

14.5.1. Апеляційний суд не має права продовжувати перегляд вироку в частині засудження особи, якщо він раніше в цій частині вирок місцевого суду скасував, звільнив обвинуваченого від кримінальної відповідальності за вчинення злочину на підставі п. 3 ч. 1 ст. 49 КК у зв'язку із закінченням строків давності та закрит кримінальне провадження на підставі п. 1 ч. 2 ст. 284 КПК

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд вироком від 07.12.2020 визнав винуватими і засудив одну особу за ч. 2 ст. 121; ч. 4 ст. 296

КК; другу – за ч. 2 ст. 28 - ч. 1 ст. 125; ч. 2 ст. 296 КК; третю – за ч. 2 ст. 28 - ч. 1 ст. 125; ч. 2 ст. 296 КК.

23.09.2022 апеляційний суд скасував вирок місцевого суду в частині засудження двох осіб за ч. 2 ст. 296 КК і звільнив їх від кримінальної відповідальності на підставі п. 3 ч. 1 ст. 49 КК – у зв'язку із закінченням строків давності, а кримінальне провадження в цій частині закрити на підставі п. 1 ч. 2 ст. 284 КПК.

18.11.2022 апеляційний суд залишив без зміни вирок місцевого суду.

У касаційній скарзі прокурор зазначає, що при постановленні ухвали від 23.09.2022 про закриття кримінального провадження щодо двох осіб, суд формально розглянув матеріали кримінального провадження, не дав відповідей на доводи апеляційної скарги прокурора та не ухвалив рішення за його скаргою. Крім того, апеляційний суд постановив два суперечливі судові рішення, оскільки у цьому ж провадженні ухвалою від 18.11.2022 залишивши без зміни обвинувальний вирок стосовно трьох осіб.

Позиція ККС: скасовано ухвали апеляційного суду від 23.09.2022 та 18.11.2022 і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС перевірів що сторони провадження в апеляційних скаргах фактично не погоджувалися з законністю засудження винуватих осіб за ч. 2 ст. 296 КК.

Під час апеляційного розгляду захисники звернулися до суду з клопотаннями про звільнення двох осіб від кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ч. 2 ст. 296 КК, на підставі положень ст. 49 цього Кодексу у зв'язку із закінченням строків давності, а обвинувачені підтримали ці клопотання.

Апеляційний суд задовольнив заявлені клопотання та ухвалою скасував вирок місцевого суду в частині засудження двох осіб за вчинення злочину, передбаченого ч. 2 ст. 296 КК, звільнив їх від кримінальної відповідальності за цей злочин на підставі п. 3 ч. 1 ст. 49 КК – у зв'язку із закінченням строків давності та закриття кримінального провадження в цій частині.

ККС дійшов висновку, що дії апеляційного суду щодо постановлення рішення про закриття провадження у цій ситуації були передчасними, з огляду на те, що сторони не погоджувались із правильністю кваліфікації дій обвинувачених. При цьому апеляційний суд, не перевіряючи зазначені доводи та не з'ясувавши питання щодо доцільності подальшого розгляду апеляційних скарг, суд спочатку закриття провадження, а потім продовжив розгляд апеляційних скарг у вже закритому провадженні, хоча законом не передбачено проведення будь-яких процесуальних дій після закриття кримінального провадження.

За результатами апеляційного розгляду суд постановив ухвалу від 18.11.2022, якою в повному обсязі залишив без зміни вирок місцевого суду відносно трьох осіб, тобто прийняв рішення, яке прямо суперечить винесеній

ним ухвалі від 23.09.2022, що є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 09.11.2023 у справі № 522/18465/16-к (провадження № 51-4181км22) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114904788>.

14.6. Судові рішення суду апеляційної інстанції

14.6.1. Оскільки застосування спеціальної конфіскації є тим «іншим випадком», який погіршує правове становище обвинуваченого, адже стосується його власності, тому рішення апеляційного суду про конфіскацію має бути ухвалено у формі вироку, а не ухвали

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: вироком місцевого суду особу визнано винуватою та засуджено за ч. 2 ст. 185; ч. 3 ст. 185; ч. 4 ст. 185; ч. 2 ст. 246; ч. 1 ст. 263; ч. 1 ст. 309 КК.

Крім іншого ухвалено речовий доказ – бензопилу залишити в розпорядженні обвинуваченого.

Апеляційний суд змінив цей вирок у частині розпорядження речовими доказами і ухвалою постановив рішення про конфіскацію бензопилу в дохід держави на підставі статей 96-1, 96-2 КК.

У касаційній скарзі прокурор стверджує, що апеляційний суд, в порушення приписів ст. 421 КПК, змінюючи вирок суду першої інстанції в частині розпорядження речовими доказами в порядку статей 96-1, 96-2 КК, прийняв рішення у формі ухвали, а не вироку.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС указав, що, зважаючи на те, що вироком суду першої інстанції не було застосовано ч. 1 ст. 96-1, п. 4 ч. 1 ст. 69-1 КК, проте їх зміст та доцільність застосування зводяться до необхідності застосування додаткових заходів кримінально-правового характеру, то застосування спеціальної конфіскації є тим «іншим випадком», який погіршив правове становище обвинуваченого, оскільки стосується його власності. Враховуючи приписи статей 420, 421 КПК, у такому разі рішення апеляційного суду мало бути ухвалено у формі вироку, а не ухвали.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 22.11.2023 у справі № 369/5665/22 (провадження № 51-4246км 23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115238749>.

Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за листопад 2023 року / Упоряд.: відділ аналітичної та правової роботи Касаційного кримінального суду управління аналітичної допомоги касаційним судам та Великій Палаті Верховного Суду департаменту аналітичної та правової роботи; заст. голови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду к. ю. н. Антонюк Н. О. Київ, 2023. – 64 с.

Застереження: видання містить короткий огляд судових рішень Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. У кожному з рішень викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн:

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua